

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK VE SİBER
MAĞDURİYET İLE ALEKSİTİMİ VE EMPATİ
BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Onur KÖSE

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ

İstanbul – 2024

TEZ TANITIM FORMU

Yazar Adı Soyadı : Onur KÖSE

Tezin Dili : Türkçe

Tezin Adı : Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Enstitü : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Psikoloji

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 15.01.2024

Sayfa Sayısı : 95

Tez : Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ

Danışmanları

Dizin Terimleri : Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet, Aleksitimi, Empati, Lise Öğrencileri

Türkçe Özet : Bu çalışma kapsamında lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Dağıtım Listesi : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Onur KÖSE

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Bilim Dalı

**LİSE ÖĞRENCİLERİNDE SİBER ZORBALIK VE SİBER
MAĞDURİYET İLE ALEKSİTİMİ VE EMPATİ
BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Onur KÖSE

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ

İstanbul – 2024

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Onur KÖSE

.../.../2024

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Onur KÖSE'nin "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Psikoloji anabilim dalı, Psikoloji bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

İmza

Prof. Dr. Canan TANIDIR

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ

(Danışman)

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Hasan SEZEROĞLU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2024

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmada, lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Ankara ilinde yaşayan 200 lise öğrencisi (112 kız, 88 erkek) katılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.

Araştırma sonuçlarında, lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları sınıf düzeyleri açısından karşılaştırıldığında, 9 ve 10.sınıf öğrencilerinin siber mağduriyet puanları 11 ve 12.sınıf öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < .05$). Öğrencilerin siber zorbalık puanları sınıf düzeyleri açısından karşılaştırıldığında ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > .05$).

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri açısından erkek katılımcıların puanı kadın katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ailelerinin aylık gelir düzeylerine göre karşılaştırıldığında siber mağduriyet boyutunda, ailelerin gelir düzeyi 40.000 TL ve üzeri olan katılımcıların puanı, ailelerin gelir düzeyi 11.000-20.000 TL olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda ise ailelerin gelir düzeyi 11.000-20.000 TL olan katılımcıların puanı, ailelerin gelir düzeyi 20.000-40.000 TL ve 40.000 TL ve üzeri olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre karşılaştırıldığında, siber mağduriyet puanlarının öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlılığa yakın düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir ($p = 0,065$). Siber zorbalık puanlarının da öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusuna erişilmiştir ($p < .05$). Siber mağduriyet boyutunda, babası ortaokul ve altı

mezunu olan katılımcıların puanı, babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda, babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı, babası lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında, siber mağduriyet boyutunda annesi lise mezunu olan katılımcıların puanı, annesi lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda ise, annesi lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı, annesi lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre karşılaştırıldığında siber mağduriyet boyutunda ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanı ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda ise, ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanı, ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Araştırma sonucunda lise öğrencilerinde siber zorbalık ile Temel Empati Ölçeği toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = -.248$, $p \leq .01$) olduğu belirlenmiştir. Siber mağduriyet ile Temel Empati Ölçeği toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = -.161$, $p \leq .01$) olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçekleri ile aleksitimi ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p \geq .05$).

Anahtar Sözcükler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi, Empati Becerileri, Lise Öğrencileri

ABSTRACT

In this study, the aim was to investigate the relationship between cyberbullying and cyber victimization in high school students and their alexithymia and empathy skills. A total of 200 high school students (112 females, 88 males) residing in Ankara participated in the research. Data were collected using the Personal Information Form, Cyberbullying and Cyber Victimization Scale, Toronto Alexithymia Scale, and Basic Empathy Scale.

In the research results, when cyber victimization scores of 9th and 10th-grade students were compared with those of 11th and 12th-grade students, significantly higher scores were found for 9th and 10th-grade students ($p < .05$). However, no significant difference was found in cyberbullying scores among the groups when compared according to grade levels ($p > .05$).

When experiences of cyberbullying and cyber victimization in high school students were compared based on gender, male participants scored significantly higher than female participants in both cyberbullying and cyber victimization experiences ($p < .05$).

In terms of the monthly income levels of the families, when cyber victimization dimension was considered, the scores of participants whose families had an income level of 40,000 TL and above were significantly higher than those whose families had an income level of 11,000-20,000 TL. In the cyberbullying dimension, the scores of participants whose families had an income level of 11,000-20,000 TL were significantly higher than those whose families had an income level of 20,000-40,000 TL and 40,000 TL and above ($p < .05$).

When the cyberbullying and cyber victimization experiences of high school students were compared based on the education levels of their fathers, it was determined that the cyber victimization scores varied statistically close to significance according to the education levels of students' fathers ($p = 0.065$). Cyberbullying scores also showed a significant difference according to the education levels of students' fathers ($p < .05$). In the cyber victimization dimension, the scores of participants whose fathers were middle school graduates were significantly higher than those whose

fathers were university graduates or higher. In the cyberbullying dimension, the scores of participants whose fathers were university graduates or higher were significantly higher than those whose fathers were high school graduates.

When the cyberbullying and cyber victimization experiences of high school students were compared based on the education levels of their mothers, it was found that the scores of participants whose mothers were high school graduates were significantly higher in the cyber victimization dimension, while the scores of participants whose mothers were university graduates or higher were significantly higher in the cyberbullying dimension ($p < .05$).

When the cyberbullying and cyber victimization experiences of high school students were compared based on the marital status of their parents, it was found that the scores of participants whose parents were together were significantly higher in the cyber victimization dimension, whereas the scores of participants whose parents were not together were significantly higher in the cyberbullying dimension ($p < .05$).

As a result of the research, a low-level negative significant relationship was determined between cyberbullying and the total score of the Basic Empathy Scale in high school students ($r = -.248$, $p \leq .01$). Similarly, a low-level negative significant relationship was found between cyber victimization and the total score of the Basic Empathy Scale ($r = -.161$, $p \leq .01$). However, no significant relationship was found between cyberbullying and cyber victimization scales and the alexithymia scale scores ($p \geq .05$).

Keywords: Cyberbullying, Cyber Victimization, Alexithymia, Empathy Skills, High School Students

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EKLER LİSTESİ	ix
ÖNSÖZ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Problemi.....	4
1.3.1. Araştırmanın Alt Problemleri.....	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.6. Araştırmanın Hipotezleri	6

İKİNCİ BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Siber Zorbalık	7
2.2. Siber Mağduriyet	9
2.3. Siber Zorbalığın Türleri.....	10
2.4. Siber Zorbalığın Özellikleri.....	11
2.5. Siber Zorbalığın Nedenleri	12
2.6. Çocuklar ve Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Yaygınlığı	13
2.7. Siber Zorbalık/Mağduriyet İle İlişkili Sorunlar.....	17
2.7.1 Siber Zorbalık İle İlişkili Sorunlar.....	17
2.7.2. Siber Mağduriyet İle İlişkili Sorunlar.....	17
2.8. Aleksitimi	19
2.9. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle Aleksitimi İlişkisi	22
2.10. Empati.....	23
2.11. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet İle Empati Becerilerinin İlişkisi.....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	29
3.2. Evren ve Örneklem	29
3.3. Veri Toplama Araçları.....	30
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	30
3.3.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği	30
3.3.3. Toronto Aleksitimi Ölçeği	30
3.3.4. Temel Empati Ölçeği	31
3.3.5. Etik Kurul Kararı.....	31
3.3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi	32

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR

4.1. Araştırmaya Ait Tanımlayıcı Bulgular	35
4.2. Araştırmanın Verilerinin Dağılımına Yönelik Bulgular.....	36
4.3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeyine Yönelik Bulgular	38
4.4. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	43

BEŞİNCİ BÖLÜM TARTIŞMA VE YORUM

5.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması	45
5.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması.....	50

ALTINCI BÖLÜM SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Demografik Verilere ve Tanımlayıcı İstatistiklere Yönelik Sonuçlar	52
6.2. Analizlere Yönelik Sonuçlar.....	53
6.3. Korelasyon Analizlerine Yönelik Sonuçlar	54
6.4. Öneriler	55
KAYNAKÇA	57
EKLER.....	74

KISALTMALAR

SZÖ	:	Siber Zorbalık Ölçeği
SMÖ	:	Siber Mağduriyet Ölçeği
TAÖ	:	Toronto Aleksitimi Ölçeği
TEÖ	:	Temel Empati Ölçeği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	33
Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Tanımlayıcı İstatistikler	35
Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	37
Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyim Düzeyleri	38
Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması	38
Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması	39
Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması	39
Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	40
Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması	41
Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması.....	42
Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki	43

EKLER LİSTESİ

EK-A. Kişisel Bilgi Formu.....	74
EK-B. Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalık Ölçeği	75
EK-C. Toronto Aleksitimi Ölçeği	76
EK-D. Temel Empati Ölçeği.....	77
EK-E. Etik Kurul Kararı.....	78
EK-F. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni	79

ÖNSÖZ

Tez yazma sürecimde bana her zaman destek olan, bilgi ve tecrübeleri doğrultusunda yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜNEŞ'e bu süreci en güzel bir şekilde tamamlamam konusunda yardımlarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca desteklerini hep hissettiğim ve ne karar alırsam alayım her koşulda arkamda duran kıymetli annem Emine KÖSE, kıymetli babam İbrahim KÖSE, kıymetli abim Şenol KÖSE ve kıymetli abim Ömer KÖSE'ye sonsuz teşekkür ediyorum.

Ankara'nın bana kazandırmış olduğu ikinci bir ailem olan, birlikte güzel günler yaşadığımız, her koşulda yanımda olduğunu hissettiğim, tez sürecinde yaşadığım bütün kaygılı, sıkıntılı durumlarda benim için elinden gelen desteği sağlayan İlayda YÜKSEL, Mustafa BEKTAŞ ve Mikail DURMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Her zaman bana destek olan, birlikte eğlenceli zamanlar geçirdiğim, aramızda hep özel bir bağ olan kıymetli dostlarım Onur ÇELİK ve Mustafa KÜÇÜKAL'a sonsuz teşekkürlerimi iletiyorum.

Bana amcalık duygusunu tattıran Ali Kaan, Asil, Lina ve Armağan'a bu duyguyu tattırdıkları için çok teşekkür ediyor ve bu çalışmayı onlara ithaf ediyorum. Bir ömür örnek olabilmek dileğiyle.

GİRİŞ

Bulunduğumuz dönem içerisinde internet teknolojisi her bireyin kolaylıkla ulaşabileceği bir konumda yer almaktadır ve gün geçtikçe internet kullanım sıklığı daha da artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK, 2018; TÜİK, 2019; TÜİK, 2020) araştırmalarına göre 16-24 yaş arasındaki bireylerde internet kullanım oranı 2018 yılında %72,9 iken 2019 yılında %75,3'e yükselmiş, 2020 yılında ise %79 oranına yükselmiştir. Bu oranlardan da görüldüğü üzere internet kullanımı her sene düzenli olarak artış göstermektedir. Yine aynı yapılmış olan araştırmaya göre evlerden internete olan ulaşım 2018 yılında %83,8 iken 2019 yılında %88,3 olmuştur, 2020 yılında ise %90,7'ye ulaşmıştır.

Bu erişim kolaylığı sosyal bir çevre oluşturma, bilgiye çok çabuk bir şekilde ulaşma, hızlı bir şekilde alışveriş yapma gibi avantajlar sağlamaktadır. Ancak teknolojiye olan bu kolay ulaşılabilirlik olumlu olduğu kadar olumsuz yönleri barındırmaktadır. Bu olumsuz yönlerden en önemlisi siber zorbalık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Belsey (2010), siber zorbalığı, "Bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğerlerine zarar vermek için tasarlanan kasıtlı, tekrarlanan düşmanca davranış içeren zorbalık türü" olarak açıklamaktadır. Arıcak (2011)'a göre "siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba karşı yapılan teknik ya da ilişkisel zarar verme davranışlarının tümüdür." Willard (2007)'a göre ise siber zorbalık; karşılıklı mesajlaşma içerisinde rahatsız edici ve saldırganı iletiler gönderme, utanç verici fotoğraflar iletme, tüm herkesin kolaylıkla erişebileceği sitelerde sözler ve uygun olmayan dedikoduları yayma, gerçek bir kişiye ait olmayan hesaplar açmak, bireyin onayı olmadan özel bilgilerini paylaşma gibi bazı örnekler ile ortaya çıkmaktadır.

Çocuklar ve gençler için siber zorbalık oldukça risk barındıran bir durum haline gelmeye başlamıştır. UNİCEF (2019) tarafından 30 farklı ülkeden 13-24 yaş arasındaki 170.000 katılımcı ile bir çalışma gerçekleştirmiş olup bu çalışmanın sonucunda her ülkeden üç gençten birinin siber zorbalığa maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bilgi Teknolojileri İletişim Kurumu (BTK, 2017) tarafından yayınlanan

verilere göre öğrencilerin %11,64'ü siber zorbalığa maruz kaldığını söylerken, %10,13'ü ise siber zorbalık yaptığını ifade etmiştir.

Siber mağduriyet, “bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilişkisel ve teknik olarak bir kişi veya bir gruba zarar veren davranışlara maruz kalmak ve bu sebeple maddi ve manevi zararların doğmasıyla oluşan mağduriyet” olarak tanımlanmaktadır (Arıcak, Kınay ve Tanrıku, 2012). Siber mağduriyet yaşayan bireylerin öfke, kızgınlık, hayal kırıklığı, üzüntü, endişe, sosyal kaygı duygularını yoğun olarak yaşadıkları belirlenmiştir. Okulda öğrencilerin notlarının düşmesi, okuldan kaçma, arkadaşlık kuramama, madde kullanımı ve suça karışma benzeri davranışsal sorunlar gösterdiği görülmektedir. (Akbaba ve Eroğlu, 2013; Çiftçi, 2018).

Günümüz çocuk ve ergenlerinin önemli ruhsal sorunları arasında yer alan siber zorbalığa yol açan nedenlerin aydınlatılması önem kazanmaktadır. Tam da bu noktada siber zorbalık davranışını gösteren ve siber mağduriyet yaşayan ergenlerin empati becerileri merak edilmektedir. Empatiyi bilişsel ve duygusal boyutlarıyla ele alanlardan Eisenberg ve Fabes (1990), kişinin karşısındaki insanın duygularını anlayıp karşılık vermesi ve yine onun hissedebileceği duyguyu tahmin edip benzer şekilde onu yaşamak olarak açıklamıştır. Empati becerileri çocuklarda özellikle erken dönemde oluşarak zaman içerisinde gelişmektedir. Güçlü bir empati becerisi, paylaşma, yardımlaşma gibi olumlu davranışların geliştirilmesi ve saldırganlık gibi olumsuz sosyal davranışların önüne geçilmesini sağlamaktadır (Yüksel, 2009).

Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile empati becerilerinin arasındaki ilişkiye yönelik yapılan bir araştırmada internet ortamının yüz ifadeleri, jestler ve mimik ifadelerinin ortaya konulabilmesi için pek uygun olmamasının, yüz yüze gerçekleştirilen iletişimin eksikliğinin, gizli kalabilmenin ve belli olmayan karakterlerin kullanımının, zorbalık yapan bireylerin zorbalığa uğramış olan bireyin duygularını ve düşüncelerini anlayamamalarını ortaya çıkarması ve bu sebeple mağduriyet yaşayan birey ile empati kurabilmenin zorlaştığı ifade edilmektedir (Tamer ve Vatanartıran, 2015). Kowalski ve Limber (2007)'in yapmış olduğu araştırmaya göre, siber zorbalık yapan kişinin mağdur olan kişi ile empati kuramaması yapılan zorbalık davranışının mağdurda bıraktığı olumsuz etkinin anlaşılmasını güçleştirmekte ve sanal zorbalık davranışının sonlanmasını geciktirmektedir.

Bir kişi tarafından başka kişilere siber zorbalık yapılmasında veya kişinin siber mağduriyet yaşaması durumunu daha da kolaylaştırabilecek bazı faktörler görölmektedir. Bu faktörlerden bir tanesi de, aleksitimik özelliklere sahip olmak olarak gösterilmektedir. (Wachs vd., 2017. Feyzioğlu vd., 2020).

Aleksitimi kavramı ilk defa Sifneos tarafından 1972 yılında bir konferansta dile getirilmiştir. Sifneos (1973) aleksitimiyi, duygularını ifade edememek ve ifade edecek söz bulamamak olarak tanımlamaktadır. Haviland ve Reise (1996)'e göre aleksitimik bireyler sözlü olmayan ve eylemsel iletişimin oldukça önemli olduğunu düşünür, yakın ilişkilerden kaçınır ve insanlar ile arasında mesafe bırakmaya, çok yakın olmamaya özen gösterirler.

Wachs ve arkadaşları (2017) tarafından yapılmış olan bir araştırmanın sonuçlarına göre, araştırmaya katılanların siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arttıkça aleksitimi puanlarının da arttığı görölmüştür. Feyzioğlu ve arkadaşları (2020) tarafından ölkemizde 20-50 yaş arası 524 yetişkin ile yapılmış olan bir araştırmanın sonuçlarına göre, siber zorbalık yapmakta olan ve siber mağduriyet yaşayan bireylerin aleksitimi puanlarının, siber zorbalık davranışını yapmayan ve siber mağduriyet yaşamayan bireylere oranla anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre, siber zorbalığın aleksitimiyi yordadığı ortaya konmuştur.

Literatür incelendiğinde, ölkemizde siber zorbalık, siber mağduriyet, empati becerileri ve aleksitimi konuları üzerine yapılan araştırmaların yeterli olmadığı görölmektedir. Siber zorbalık ve siber mağduriyete dair çalışmaların, lise öğrencileri üzerinde bu başlıklar eşliğinde araştırılmasının faydalı olacağı düşünölmüştür. Dolayısıyla bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmaktadır. Yapılacak bu çalışma sonucunda lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyi, empati becerileri ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişki, aleksitimi ve siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çalışmadan çıkacak sonuçlar ile lise öğrencilerine siber zorbalık, duygular ve empati becerileri konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılarak öğrencilere destek sağlanması amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Gün geçtikçe ve teknoloji kullanımı hızlı bir şekilde artmaya devam ettikçe bireyler arası sanal etkileşim de artmaya devam etmektedir. Siber zorbalık ve mağduriyet konusunda okullarda görev yapan müdürler, müdür yardımcıları ve öğretmenlerin de bilgilendirilmesi gerekmektedir. Siber zorbalığa maruz kalmış ya da siber zorbalık yapan öğrencilerle karşılaştığı zaman verilecek tepkiler konusunda eğitimcilere de gerekli eğitimlerin verilmelidir. Bu nedenle yapılacak olan bu çalışmanın, liselerde siber zorbalık konusunda atılabilecek adımların belirlenmesinde katkıda bulunacağı ve ileride yapılacak olan çalışmalar için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın ana problem cümlesi “Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” olarak belirlenmiştir.

1.3.1. Alt Problemler

Araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ne düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet öğrencilerin sınıf düzeylerine göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir?
3. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir?
4. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir?
5. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ebeveynlerinin eğitim düzeyine göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir?
6. Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre anlamlı olarak farklılık göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Bu çalışmaya katılan tüm bireylerin ölçme araçlarını objektif bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
2. Araştırma örnekleminin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Çalışmanın örneklemi Ankara Bahçeşehir Koleji Dr. Burhan Kara Kampüsünde öğrenim gören ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 200 lise öğrencisi ile sınırlıdır.
2. Araştırmada elde edilen veriler Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinin ölçtüğü veriler ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın hipotezleri şunlardır:

1. Hipotez 1: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama düzeyleri ile aleksitimi arasında anlamlı bir ilişki vardır.
2. Hipotez 2: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama düzeyleri ile empati becerileri arasında anlamlı bir ilişki vardır.
3. Hipotez 3: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumları cinsiyetlerine göre farklılık göstermektedir.
4. Hipotez 4: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumları sınıf düzeylerine göre farklılık göstermektedir.
5. Hipotez 5: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumları ailenin aylık gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir.
6. Hipotez 6: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumları ebeveynlerin eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.
7. Hipotez 7: Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet yaşama durumları ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre farklılık göstermektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Siber Zorbalık

Günümüz toplumunda internet kullanımı oldukça yaygın bir hale gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak da insanlar birbirleri ile sosyal medya araçları üzerinden iletişim kurmaya başlamıştır. Özellikle çocuklar ve ergenlerde bilgisayar, tablet, telefon kullanımı giderek artış göstermektedir. İletişime bağlı teknolojilerinin hatalı ve kötü niyetli kullanımı, şiddetin fiziksel dünyadan sanal ortama taşınmasına yol açarak “Siber Zorbalık” adı verilen yeni bir olguyu ortaya çıkarmıştır. (Kestel ve Akbıyık, 2016).

Li ve Beran (2005) siber zorbalığın, bir bireye iletişim teknolojileri ile rahatsız edici ve utanmasına sebep olabilecek mesajlar ileterek yapılmakta olan saldırganlık biçimi olduğunu belirtmektedirler. Ybarra ve Mitchell (2004b) internet tacizi kavramını kullanmayı tercih ederek, bu kavramın diğer insanlara yönelik olarak internet ortamında bilerek ve gayet açık bir şekilde yapılan davranışlar olduğunu ifade etmektedirler. Ayas ve Horzum (2014) siber zorbalık teriminin, “bir veya daha fazla kişinin bilişim teknolojilerini kullanarak mağdur durumundaki kişiye sürekli ve kasıtlı olarak zarar vermesi” olduğunu ifade etmişlerdir.

Teknolojik aletleri kullanarak mağdur bireyin uygun olmayan fotoğraflarını çekmek, birisini sebepsiz bir şekilde oyun ortamından veya sohbet edilen bir odadan çıkarmak, başka kişileri eleştirecek şekilde rahatsız edici paylaşımlar yapmak, bir kişinin herhangi bir özelliğiyle dalga geçmek, onay verilmeyen lakaplar takmak veya bir kişi hakkında dedikodu yaymak, sosyal ağları kullanarak korkutucu ve karşıdaki bireye kötü sözler içeren mesajlar iletmek, kişinin bilgilerini veya kullanmış olduğu sosyal ağ şifrelerini ele geçirmeye yönelik tüm davranışlar siber zorbalığa örnek olarak gösterilebilir (Eroğlu, 2014; Altan ve Eldeklioğlu, 2019).

Hinduja ve Patchin (2015) yapılmış olan bir davranışın siber zorbalık olarak tanımlanabilmesi için belirli özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Kasıtlı olma: Yapılmış olan bir eylemi tesadüfen değil, önceden düşünerek gerçekleştirmek.

Tekrar etme: Siber zorbalık davranışının birden fazla kez yapılması, devamlılık göstermesi anlamına gelmektedir.

Zarar verme: Bu davranışa mağdur kalan kişinin zarar gördüğünü fark etmesidir.

Bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar: Siber zorbalık durumunda geleneksel zorbalıktan farklı olarak kullanılan araçlardır.

Buradaki tanıma bakıldığında, siber zorbalık durumunda davranışın tekrar etmesi önemli bir konumdur. Saldırgan kişinin, yaptığı bu davranışın farkında olması ve zarar verme amacıyla yapması da önemli bir noktada görülmüştür.

Pişkin (2002) siber zorbalık durumunu, tekrarlı bir şekilde yapılmakta olan ve kişinin kendisinin rahatlığını sağlamak amacıyla diğer kişilerin sosyal, duygusal ve davranışsal olarak olumsuz etkilenmesine neden olması olarak açıklamaktadır. Arıcak (2009) siber zorbalığın, farklı sosyal medya hesapları kullanılarak insanları huzursuz etmek ya da bireyler açmadığı halde rahatsız edecek kadar ısrarlı bir şekilde arama yapmak olduğunu ifade etmektedir.

Siber zorbalık yapan kişinin kendisini kolayca gizleyebilmesi yapmış olduğu bu davranışın sorumluluğunu almamasına ve bu davranışı rahat bir şekilde ortaya çıkarmasına sebep olmaktadır. İnternet ortamında saklanarak kimliğinin ortaya çıkmayacağını düşünmek, siber zorbalık davranışının artmasını sağlamakta ve aynı zamanda siber zorbalık yapan kişilerin daha da cesaretli olmasına neden olmaktadır (Hinduja ve Patchin, 2006).

Yapılmış olan siber zorbalık davranışı kısa zamanda çok fazla kişiye ulaşır, yayılabilir. Teknolojik aletler ile yapılmakta olan siber zorbalık davranışının her geçen gün daha da fazla artması, siber zorbalık davranışı ile mücadele etmeyi, siber zorbalık davranışını önlemeyi ve siber zorbalık davranışının kontrol edilebilmesini oldukça zorlaştırmaktadır (Eroğlu, 2014). Siber zorbalığın geniş bir kitleye ulaşması, zorba sayısındaki artışı da beraberinde getirmektedir (Shariff, 2004). Burada gerçekleşen durum, mağdur olan bireyin olaydan daha da fazla olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Siber mağdur durumundaki bireyler telefonlarını, tabletlerini ve bilgisayarlarını kapatsalar bile bu davranışları engelleyememektedirler.

Siber zorbalık ile ilgili yapılan tanımların çeşitli olduğu ve yapılan araştırmalara bakıldığında ortak bir tanımının olmadığı görülmektedir. Ortak bir tanım

yerine siber zorbalık durumu olması için gereken temel unsurlar belirtilmektedir. Siber zorbanın bu davranışları yaptığı birey ise mağdur durumunda bulunmaktadır.

2.2. Siber Mağduriyet

Gelişmekte olan iletişim teknolojileri ile kişilerin bu teknolojik gelişmeleri uygun olmayan amaçlar için kullanmasıyla geleneksel olarak gördüğümüz zorbalık davranışı siber zorbalık davranışına dönüşmüştür. Bu dönüşüm eşliğinde insanlara yapılan bazı davranışlar sonucunda siber mağduriyet durumlarının ortaya çıkması başlamıştır. (Polat ve Bayraktar, 2016:116). Siber mağduriyet tanım olarak, bir ya da birden fazla kişinin internet ortamında uygun olmayan davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan olumsuz etkilenmesi olarak ifade edilmiştir (Karaca, Mutlu ve Gencer, 2021).

Yapılan çalışmalara bakıldığında siber mağduriyet yaşayan bireylerin sayısının gün geçtikçe daha da arttığı görülmektedir. Siber zorbalar, mağdur olarak seçtikleri bireylere karşı farklı yöntemler kullanmaktadır. Siber zorbalık, kişinin görüntülerini çoğu zaman haberi olmayacak bir şekilde çekmek ve bu görüntüleri kişinin herhangi bir onayına sunmadan internet ortamına yüklemek, sosyal medya hesapları üzerinden hakaretlerde bulunmak, rahatsız edici ve şiddet içeren özel mesajlar iletmek, kişiler ile ilgili rahatsız edici içeriklerin bulunduğu internet siteleri kurmak benzeri davranışları kapsamaktadır. (Baştürk Akça, Sayımer, Salı ve Ergün Başak, 2014:18). Burada bahsedilen tüm davranışları yaşayan ve maruz kalan kişiye ise siber mağdur denmektedir. (Akça ve Sayımer, 2017:10).

Yaşanılmakta olan mağduriyeti engellemek amacıyla bireylerin güvenli internet kullanımı konusunda kendilerini geliştirmeleri ve farkında olmaları oldukça önem taşımaktadır. Problemlili internet kullanımının sonucunda insanlar, ruhsal ve fiziksel açıdan zarar görerek siber zorbalığa maruz kalmakta bunun sonucunda ise kurbanlar, kısa veya uzun dönemli psikolojik, sosyal sorunlar yaşayabilmektedir (Çiftçi, 2018: 888).

Araştırmalar sonucunda, siber mağduriyet yaşayan bireylerin hayatlarının ciddi bir şekilde olumsuz olarak etkilediğini görülmektedir (Güler ve Eroğlu, 2015:119). Yaşanılan siber zorbalık durumu sonrasında kişiler, sosyal çevrelerinde ikili ilişkiler kurabilmek konusunda zorluklar yaşamakta, sosyal ortamlarda bulunmaktan kaçınarak

içe kapanma, yaşadığı olay sebebiyle çaresizlik hissetmekte, yaşadığı olaylara bağlı olarak öfke ve yoğun üzüntü gibi duyguları deneyimlemekte ve okul ortamında akademik olarak başarısızlık durumlarında artış olması gibi sorunlar yaşamaktadır (Kestel ve Akbıyık, 2016:845). Siber zorbalık davranışını sergileyen kişiler tarafından mutsuz edici mesajlar alan, hoşuna gitmeyen sözler söylenen, herkesin ortasında rezil edilme benzeri olaylar yaşayan bireyler yaygın olarak davranışsal bozukluklar, çeşitli düzeylerde depresyon, sosyal ortamlarda artan kaygı durumları ve en önemli olarak ise intihar gibi psikolojik sağlığı etkileyen problemler yaşamaktadır. (Mason, 2008:328).

Siber mağduriyete maruz kalan kişiler incelendiğinde sosyal ortamlardan uzak daha çok içine kapanık, diğer insanlara karşı bir olay yaşandığında kendisini savunma konusunda sorunlar yaşayan, diğer insanlar ile ikili ilişkiler kurmakta güçlük çeken kişiler olduğu gözlemlenmektedir. (Aktepe, 2013).

İnternet ortamında yabancı kişilerle sohbet etmek, uzantılarla güvenli olmayan web sitelerinin kullanılması ve bu sitelerde kişisel bilgilerin paylaşılması siber mağduriyete ortam hazırlamaktadır. Bu durum artarak devam etmektedir (Çiftçi, 2018: 1242).

2.3. Siber Zorbalığın Türleri

Willard (2007), siber zorbalığın çeşitli davranış türleri içerdiğini belirterek bu davranışları aşağıda gösterildiği gibi sınıflandırmaktadır.

- Kızdırma (Flaming): Bir kişiyi küçük düşüren, tehdit içeren mesajların çevrimiçi platformlar aracılığıyla başka bireylerin de görüşüne sunulması durumunu ifade etmektedir.
- Rahatsız Etme (Harassment): Mağdur olan kişiye yönelik, saldırgan ve sürekli olarak tekrarlanan başka kişilerin erişemeyeceği mesajların iletilmesini ifade etmektedir.
- İftira (Denigration): Bir bireye ait doğru olmayan bilgilerin yayılması, itibarına zarar verilmesi ve bu durumların başkalarına ait ortamlarda paylaşılması olarak tanımlanmaktadır.

- Farklı Bir Kimliğe Bürünme (Impersonation): Bir kişiyi mağdur duruma düşürmek amacı ile zarar verici olan mesajların, zorba kişinin tarafından o kişinin kimliğine bürünerek yayılması durumudur.
- Dağıtma ve Aldatma: Bir birey ile ilgili görüntülerin, kişiye ait olan bilgilerin internet ortamı üzerinden başka kişilerin de görebileceği şekilde yayılmasıdır.
- Dışlama (Exclusion): Bir bireyin yaşamış olduğu mağduriyet sonrasında bilinçli bir şekilde sosyal medyadaki arkadaş gruplarından çıkarılması, atılmasını ifade etmektedir.
- Sexting: İleten kişinin herhangi bir onay durumu olmadan cinsel görüntülerinin sosyal medya üzerinden yayılmasını ve kişinin mağdur olmasını ifade eder.
- Cyber-Grooming: Sosyal ortamlarda kişiler ile güven odaklı bir iletişim geliştirerek o bireyleri cinsel olarak kullanmaya çalışmak anlamına gelmektedir.
- Mutlu Tokat (Happy Slapping): Kişinin bir olay ortamı içerisinde yapmış olduğu saldırı durumunu veya başka bir görüntüsünü farklı insanlar ile paylaşmaktır.
- Siber Taciz (Cyber-Stalking): Kişinin korkmasına sebep olmak veya rahatsız olmasını sağlamak amacıyla sık sık tehdit içeren mesajların iletilmesidir.

2.4. Siber Zorbalığın Özellikleri

Hakaret ve tehdit içerikli mesajlar, birini sürekli olarak rahatsız edici derecede aramak, bir kişi ya da grupla olan yazışmaları başka kişilerle paylaşmak, sanal topluluktaki insanlara hakaret etmek ve küfretmek, cinsel içerikli mesajlar göndermek, bir görsel üzerinde oynamalar yaparak farklı kişi ya da kişilerle paylaşmaya kadar geniş bir alana sahip olan siber zorbalığın sınırlarını tam olarak çizmek oldukça zordur (Polat, 2022: 26).

Kimliğin rahatlıkla gizlenebildiği sanal ortamda siber zorba, dedikodu yayma, iftira atma gibi davranışları rahatlıkla gerçekleştirmektedir (Beckerman ve Nocero, 2003). Williams ve Guerra (2007), sanal iletişimde kimliği gizleme olanağı bulunmasının ve sanal iletişimin denetimden yoksun olmasının gençleri normalde yapamayacakları şeyleri yapma konusunda cesaretlendirdiğini dile getirmiştir.

Siber zorbalık sırasında kullanılan iletişim araçları zorbalığın birçok kişi tarafından bilinmesine olanak sağlamaktadır (Eroğlu, 2011). Siber zorbalık davranışında kişiler arasında bir güç dengesizliğinin yaşandığı görülmektedir fakat yaşanan bu güç dengesizliği fiziksel bir durumu ifade etmekten çok teknolojik araçları daha iyi bir şekilde kullanabilmeyi içermektedir. (Patchin ve Hinduja, 2006).

Siber zorba davranışı yaparken karşısında bulunan bireyin bunu nasıl algıladığını fark edememektedir. Bu sebeple karşısındaki bireyin hangi olumsuz duygulara maruz kaldığının da çoğu zaman farkında değildir. Siber zorbalık yapan birey, kendisini mağduriyet yaşamakta olan bireyin yerine koyamaması sebebiyle, bu olayın sadece sosyal medya üzerinde kaldığını düşünmesi mağduriyet yaşayan bireyin çok ciddi psikolojik, duygusal sorunlar yaşayabileceğini anlayamamakta ve yapmış olduğu davranışı bitirmekte zorluk çekmektedir. (Eroğlu, 2011).

2.5. Siber Zorbalığın Nedenleri

Eroğlu (2011)'e göre siber zorbalığa neden olan davranışlar aşağıdaki gibi görülmektedir:

- Siber zorbalık aracılığıyla başka bireylere kontrolcü davranmak,
- Yapmış olduğu davranıştan keyif alma,
- Bulunduğu sosyal ortam içerisinde statü kazanma isteği,
- Gerçek hayatta gerçekleştirmeyi arzuladığı fakat gerçekleştiremediği saldırgan düşüncelerini çevrimiçi ortamlarda eyleme dökme arzusu,
- Çevresinde onu rahatsız eden kişilerden sanal ortam aracılığı ile intikam almak,
- Bulunduğu ortama duygusuz bir şekilde görünme arzusu,
- Siber zorbalık durumunda, geleneksel olan akran zorbalığına oranla yakalanma, ifşa olma olasılığının daha düşük olması,
- Kim olduğunun bilinmesine izin vermeme seçeneğinin olması,
- Siber mağduriyet yaşayan birey ile yüz yüze bir görüşme durumunun olmaması.

Siber zorbalığa dair nedenlerin araştırıldığı bir çalışmada ise, siber zorbalık yapan bireylerin %38'i yapmış oldukları bu davranışının eğlence amacı taşıdığını, %25'i bu davranışın karşındaki bireyden intikam alma amaçlı olduğunu, %6'sı bu davranışın kişinin kendisinin kötü hisler, duygular yaşamasının siber zorbalık davranışını yapmasına sebep olduğunu ve %31'i yapmış oldukları bu davranış konusunda herhangi bir fikrinin bulunmadığını ifade etmiştir (Eroğlu, 2011).

Yine yapılan başka bir araştırmada ise siber zorbalık davranışını gösteren bireylerin sorumluluk alma konusunda problem yaşadığı, dürtüsel davranışlarda bulunduğu ve sinirlenme, öfke gibi duygu düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Baker ve Tanrikulu, 2015).

Siber zorbalık yaşanan bir durumun sonucu da olabilir. Bu durum yüz yüze yaşanan veya çevrimiçi ortamda mağdur kalmaya karşı verilen bir tepki olabilir. Gündelik hayatta fiziksel bir zorbalık ile karşı karşıya kalan mağdur, intikam duygusu, öfke gibi duygular ile fiziksel zorbalıkta bulunan bireye siber zorbalıkta bulunur (Çiftçi, 2015).

2.6. Çocuklar ve Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Yaygınlığı

Erdur, Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan bir çalışmaya göre 14-19 yaş arasında bulunan ergenlerin teknoloji kullanımı konusunda kendisini geliştiren her dört öğrenciden birinin siber zorbalık yaptığı, diğer üç öğrenciden de bir tanesinin siber mağduriyet yaşadığını rapor etmişlerdir.

Çetin, Peker ve Eroğlu (2010) tarafından yapılan araştırmada kız öğrencilerinde internet kullanımına olan bağımlılığın artması ile siber zorbalık davranışında bulunma ihtimalinin de artmakta olduğu ifade edilmiştir. Bayram ve Saylı (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise öğrenim gören erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışında bulundukları belirtilmiştir.

Serin (2012)'in 5,6,7 ve 8. sınıf öğrencileri ile yapmış olduğu bir çalışmada geçmiş dönemlerde siber mağduriyet durumu yaşamış olan öğrencilerin, geçmişte hiçbir siber mağduriyet yaşayamayan öğrencilere göre siber zorbalık davranışını daha fazla gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Serin, sosyoekonomik olarak düşük bir çevrede eğitim gören öğrencilerin, sosyoekonomik olarak üst çevrede eğitim gören öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyet durumuna maruz kaldıklarını saptamıştır.

Yaman ve arkadaşları (2013) tarafından ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde yapılan ve 400 öğrencinin katıldığı çalışmada sosyoekonomik düzeyler ve cinsiyet durumları incelenmiştir, yapılan incelemeye göre siber zorbalık davranışını gösterme ve siber mağduriyet durumuna maruz kalma durumları açısından bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir.

Eroğlu vd. (2015) tarafından yürütülen ve Süleyman Demirel Üniversitesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Kliniği'ne aşırı internet kullanımı şikâyeti ile başvuran ergen bireylerin (n=160, 14- 18 yaş aralığı) katıldığı bir araştırmada, katılımcılar arasında siber zorbalığa dahil olma oranı %83 olarak bulunmuştur. Bu oranın Türkiye ve dünya ortalamalarına göre oldukça yüksek olması, örneklemin aşırı internet kullanımı nedeniyle başvuruda bulunan bireylerden oluşması ile açıklanmaktadır.

Yine aynı şekilde Sarak (2012) tarafından yürütülen bir çalışmada internet aşırı kullanımı ile ilgili bir psikiyatr desteği alan ortaöğretim öğrencilerine ait siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının, psikiyatr desteği almayan ortaöğretim öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Sarak (2012), anne eğitim durumu okur-yazar ve altı olan öğrencilerin siber mağdur ve siber zorba toplam puan ortalamalarının anne eğitim durumu ilkokul, ortaokul, ortaöğretim, lisans ve yüksek lisans olanlara göre daha yüksek olduğunu; baba eğitim durumu okur-yazar ve altı olan ortaöğretim öğrencilerinin siber kurbanlık toplam puan ortalamasının baba eğitim durumu ortaokul, lise, lisans ve yüksek lisans olan öğrencilerden daha fazla olduğunu saptamıştır.

Çevirgen (2018) tarafından 1112 öğrenci ile yapılan çalışmada, öğrencilerin %5'i sanal zorbalıkta kurban, %2'si zorba, %5'i zorba/kurban ve %88'in karışmayan statüsünde yer aldığı tespit edilmiştir.

Taştekin ve Bayhan (2018), tarafından 14-17 yaş arası 895 ergen ile yapılan çalışmada siber zorbalığın ve siber mağduriyetin ergenler arasında önemli bir problem olduğu, siber zorbalık yapanların oranının %59,44, siber mağduriyete uğrayanların oranının ise %63,65 olduğu bulunmuştur.

Yudes, Rey ve Extremera (2020) tarafından İspanya'da yaşları 12-18 arasında olan 2039 ergen ile yapılan bir araştırmada öğrencilerin %22'sinin son iki ay içinde

siber zorbalık davranışlarında bulundukları, %25,7'sinin ise siber zorbalık mağduru oldukları belirlenmiştir.

Dilmaç (2009) tarafından üniversitede öğrenim gören öğrenciler ile yapılmış olan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin %22,5'inin sanal zorbalık davranışı gösterdikleri, üniversite öğrencilerinin %55,3'ünün ise sanal zorbalık davranışına yaşamlarında en az bir kere maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Ayas (2011) tarafından lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, lise öğrencilerin %17,4'ünün sanal zorbalığa maruz kaldığı ve lise öğrencilerinin %15,5'inin sanal zorbalık davranışında bulunduğu tespit edilmiştir.

Sümengen ve Akyüz (2020) tarafından ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışmada erkek ve kız öğrencilerin siber mağduriyet puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Çocuklar ve genç bireyler arasında siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığı araştıran çalışmalara bakıldığında siber zorbalık durumunun hangi şekilde ve hangi ortamlarda daha sık yapıldığı da incelenmiştir.

Erdur, Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan araştırmada, sık olarak gerçekleştirilen zorbalık türleri olarak bir kişiyi sohbet edilen ortamdan atmak, sohbet edilen ortamda hakaret içeren sözlerde bulunmak ve web cam ile karşılıklı bir görüşme yapılırken karşıda bulunan bireye durumu fark ettirmeden başka kişilere izlettirme durumu olduğu ifade edilmiştir.

Manap (2012) yapmış olduğu bir araştırmada, çevrimiçi ortamda paylaşım yapılan ve insanlar ile sosyalleşmek amacıyla iletişim kurulan sitelerde siber zorbalık yapma davranışının oyun siteleri, eğitim içeren siteler ve ödev yapma sitelerine göre daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Manap (2012) internete her gün giren öğrencilerin haftada iki-üç kere giren, haftada iki-üç kere giren öğrencilerin de haftada bir kere giren öğrencilere göre siber zorbalık düzeyinin daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Özdemir ve Akar (2011) yapmış oldukları araştırmada siber zorbalık davranışlarının yoğun olarak yaşandığı sosyal medya sitesinin Facebook olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada, lisede öğrenim gören öğrencilerin günlük internette geçirdikleri zamana bakılarak; siber mağduriyet yaşama durumlarının bir farklılık

göstermediğini fakat siber zorbalık yapma davranışlarının anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve lise öğrencilerinin günlük beş saat ve üzeri internet kullanımlarının diğer saat gruplarındaki öğrencilere göre daha yüksek düzeyde siber zorbalık davranışında bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Çiftçi (2010) yaptığı araştırmada, günde 1 ve 3 saat arasında internet kullanan bireyler ile günde 9 saat ve üzeri internet kullanan bireyler arasında, 9 saat ve üzeri internet kullanan bireylerin sanal zorbalık yapımları konusunda anlamlı bir farklılaşma saptamıştır.

Soydaş (2011) kız öğrenciler ile yapmış olduğu çalışmada daha uzun bir süre cep telefonu sahibi olarak kullanan, daha uzun bir süredir internet kullanımı olan ve internete ortamına çok daha fazla sıklıkla giriş yapanların diğerlerine göre fazla siber zorbalık davranışında bulunduğunu ifade etmiştir.

Özer ve Cemaloğlu (2016) tarafından yapılan bir araştırmada, başarı düzeyi olarak düşük olan bireylerin siber zorbalık davranışını daha fazla yaptıkları bununla beraber anne eğitim düzeyleri yüksek olan bireylerin siber zorbalık yaşama durumlarının daha az olduğu, ebeveynlerinin ayrı olması durumunun siber mağduriyet yaşama durumunu artırdığını ifade edilmiştir.

Aile özellikleri ile siber zorbalık ve siber mağduriyet ilişkisinin araştırıldığı bazı çalışmalar ise tam tersi sonuçlar vermektedir. Sengupta ve Chaudhuri (2011) yaşları 12-17 arasında değişen öğrenciler ile yapmış olduğu araştırmada, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin ya da birlikte olup olmama gibi özelliklerinin, öğrencilerin siber zorbalık durumunu yaşamalarıyla ilgili olmadığı belirtilmektedir. Yine bu araştırmada, ebeveynlerin eğitim, birlikte olup olmama gibi durumları dışında, öğrencilerin internet ortamlarını anne babalarının görünürlüğünden uzakta, kendilerine ait bir ortamda kullanıyor olmalarının siber zorbalık durumu yaşamalarıyla ilişkili olduğu açıklanmaktadır.

2.7. Siber Zorbalık/Mağduriyet ile İlişkili Sorunlar

2.7.1 Siber Zorbalık ile İlişkili Sorunlar

Teknolojinin karanlık yönü olarak adlandırılan siber zorbalık, çevrimiçi zorbalık, dijital zorbalık, elektronik zorbalık ve internet zorbalığı gibi isimlerle de literatürde yer almaktadır (Kowalski ve Limber, 2007).

Siber zorbalık davranışında bulunan ergenler oluşturulan kurallara uymamak, sinirlenmek benzeri davranış problemlerine eğilimli oldukları belirlenmiştir. (Ybarra ve Mitchell, 2007). Siber zorbalık davranışı, genç bireylerde depresif davranışlar, yaygın madde kullanımı ve farklı suçlar işleme durumlarını yükseltmektedir. (Mitchell, Ybarra ve Finkelhor, 2007).

Williams ve Guerra (2007)'ya göre bireyin zorbalığın ahlaki açıdan kabul edilemez olduğunu düşünmesi, arkadaşlarını dürüst ve yardımsever olarak görmesi, kendisini okula bağlı hissetmesi ve okul iklimini olumlu olarak algılaması siber zorbalığa karışmasını önlemektedir.

Hinduja ve Patchin (2008)'e göre siber mağduriyet yaşayan bireyler, siber zorbalık davranışına maruz kaldıkları dönemde çevrelerinde olan sosyal ilişkilerden uzak durmayı tercih ederlerken, siber zorbalık davranışı gösteren bireyler kendileri ile benzer davranışı göstermiş ya da bu davranışa eğilimi olan kişiler ile arkadaşlık oluşturmaktadırlar. Bireylerin, içerisinde bulunmuş oldukları bu sosyal ortamları siber zorbalık davranışında bulunan öğrencilerin alkol kullanımı, farklı maddelerin bağımlılığını yaşamaları ve okul ortamında akademik sorunlar yaşayabilme risklerini artırmaktadır.

2.7.2 Siber Mağduriyet ile İlişkili Sorunlar

Siber zorbalığın etkilerinin bilinmesi de bireylerin karşılaştığı bu durum karşısında neler yaşayabileceğini anlamamız açısından oldukça önemlidir.

Siber mağduriyet yaşayan çocuklar korku duyma, anksiyete, üzülme benzeri duyguları sık sık hissettiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda, dikkatlerini sağlayamadıkları için okul ortamında akademik olarak başarısızlık yaşadıklarını belirtmişlerdir. (Beran ve Li, 2005).

Siber mağduriyete maruz kalan çocuklar gün içerisinde okuldan kaçma, okula uzun süre gitmediği için devamsızlık problemleri yaşama ve okula uygun olmayan aletleri (silah, vb.) getirmek benzeri davranışsal problemler göstermişlerdir. (Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007).

Patchin ve Hinduja (2006) tarafından yapılan bir araştırmada siber zorbalığa maruz kalan bireyler, internet ortamında karşılaştıkları davranışlardan olumsuz bir şekilde etkilendiklerini ve etkilenmiş oldukları bu davranışları okul veya ev ortamındaki ilişkilerinde yansıttıklarını ifade etmişlerdir.

Sanal zorbalığa maruz kalan bireylerin bu olaylar sonucunda bağışıklık sistemleri de olumsuz etkilenmektedir (Hazler ve ark., 2006).

Siber zorbanın kimliğini rahatlıkla saklayabilmesinin mağdurun yaşadığı sarsıntıyı artırdığı ve siber zorbalığın cinsel sömürü biçiminde gerçekleşmesinin mağdurun yaşadıklarını başkalarıyla paylaşma ihtimalini düşürdüğü bilinmektedir (Eroğlu, 2011).

Tokunaga (2010) siber mağduriyet yaşayan bireylerin sosyal ilişkilerinde problem yaşama, yalnızlık hissetme, agresif davranışlar gösterme benzeri durumlar yaşadıklarını ve siber zorbalık davranışının bireylerin ikili olarak kurmuş oldukları ilişkilere olan etkisinin geleneksel zorbalık biçimi ile benzer olduğunu belirtmektedir. Siber mağduriyet yaşayan bireylerin de geleneksel mağduriyet yaşayan bireyler gibi olumlu davranış geliştiremediğini ifade etmektedir.

Yaman, Eroğlu ve Peker (2011)'e göre siber zorbalık davranışına maruz kalmanın psikolojik, sosyal ve akademik etkileri aşağıdaki gibidir.

Psikolojik etkiler:

- Üzüntülü olma,
- Yoğun bir stres yaşama,
- Kendini değersiz hissetme,
- Kendisi hakkındaki bilgilerin öğrenilmesinden utanma.

Sosyal etkiler:

- Özsaygının düşmesi,

- Akran ilişkilerinde çatışma,
- Başkalarına güvenmeme,
- Arkadaşlık ilişkisi kurmada güçlük yaşama.

Akademik etkiler:

- Okula gitmekten korkma,
- Öğrenmede sorun yaşama,
- Okuldan kaçma,
- Ders başarısının düşmesi.

Siber zorbalık durumunun mağdur üzerindeki etkileri durumu yaşayan kişilere göre farklılık göstermektedir. Bu bireylerin yaşamış oldukları farklılıklar; maruz kalmış oldukları siber zorbalık durumunun şiddetine, ne kadar sürdüğüne, olayı yaşayan mağdur bireyin psikolojik olarak durumuna ve yaşamış olduğu siber zorbalığın sebep olmuş olduğu kaygıya karşı mağdur olan bireyin gösterdiği tepkiye göre değişmektedir. (Özer, 2016).

Tüm bu etmenler incelendiğinde siber zorbalık ve mağduriyet durumunun bireylerin psikolojik, akademik ve sosyal yönlerinde oldukça ciddi problemlere yol açtığı görülmektedir. Bu nedenle siber zorbalık ve mağduriyet konusunda önlemler alınması ve çalışmalar yapılması oldukça önem arz etmektedir.

2.8. Aleksitimi

Aleksitimi; Yunanca'da a; yok, lexi; söz, thymos; duygu sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur ve duygu yokluğu şeklinde belirtilmiştir (Sifneos, 1973). Sifneos, aleksitimi kavramını kişilerin yaşamış oldukları günlük duygularını ifade etme konusunda zorluk çekmeleri sebebiyle bu şekilde vurgulamayı istediğini ifade etmiştir.

Sifneos, duygu yokluğu durumuna aleksitimi ismini henüz vermeden bu kavrama ait birtakım özellikler bilinmektedir; fakat o dönemlerde yaygın olan bu özelliklerin psikosomatik hastalıklara ait olduğu düşünülüyordu. (Luminet, Bagby ve Taylor, 2018).

Sifneos (1973) geçmişte yapmış olduğu çalışmalar ve hastalarından edindiği tecrübeler doğrultusunda psikosomatik olduğu düşünülen bu duruma aleksitimi ismini koymayı uygun görmüştür. (Çaylak, 2021).

Aleksitimik özellikler gösteren kişiler, kendi bedenleri ile ilgili semptomlar ile duygularının arasındaki ayrımı algılayamadıklarından dolayı ezber misali yineleyici kelimeler kullanırlar ve tekrarlayıcı ifadelerde bulunurlar (Krystal, 1979). Krystal'a göre aleksitimik bireylerin özellikleri şunlardır:

- Duygu ve düşünceleri tutarlılık içinde olmayabilir.
- Rüya görmeleri oldukça seyrektir.
- Bir takım bedensel şikayetlerde bulunurlar.
- Başka kişiler ile zaman geçirmek yerine sadece kendileri olmak isterler.
- Başkalarının duygularını anlama konusunda zorlanırlar.
- Çoğu zaman pek ağlamazlar fakat bazı zamanlar yaşamış oldukları duygunun yoğunluk derecesine göre çok fazla ağlama davranışı gösterebilirler.
- Genel olarak hassas değillerdir, sonucunu düşünmeden davranışlarda bulunurlar.
- Sosyal çevrelerinde hareketli görünürler, kendilerini bir problemleri yokmuş gibi göstermeye çabalarlar.
- Kendini beğenmiş, sessiz ya da agresif gibi özelliklere sahip olabilirler.
- Stres ya da depresyon halinde olduklarını kabullenmezler.

Lesser (1981)'e göre, duygu yoksunluğu yaşayan bireyler günlük yaşamlarında çevresindeki diğer kişilerle bağ kurmakta zorlanan, yaşamış oldukları duyguları ifade etmekte zorlanan, fiziksel olarak yaşadıkları durumları fark edip ifade etmede güçlük yaşayan kişilerdir.

Taylor ve arkadaşları (1991) aleksitimik bireylerin dikkate değer dört temel özelliğinin olduğu dile getirmişlerdir:

- Duygularını tanıma, ayırt etmede zorluk.
- Duygusal aktivasyonla ilgili duygu ve bedensel duyuları ayırt etmede güçlük.

- Kısıtlı hayal kurma ve yaratıcı süreçler.
- Dışa dönük bilişsel yapı.

Duygularını fark etme, tanıma ve sözel ifadelere dökme aleksitimik bireylerin en sık yaşadığı güçlüklerdendir (Şener, 2018). Bu bireyler duygularını ifade ederken “rahat-rahatsız”, “gergin-gergin değil” gibi ifadeleri kullanarak duygularını kabaca dile getirirler (Yurt, 2006). Duygular yerine o anda yaşamış olduğu durumu ve davranışları anlatırlar (Dereboy, 1990).

Aleksitimik bireyler çok az hayal kurmaktadır, hayal kurmayı zaman kaybı olarak görürler ve kurdukları hayaller de gerçeklik sınırları içinde, renksizdir (Koçak, 2002). Lesser (1981) yetişkinlik dönemindeki aleksitimiklerin hiç hayal kurmadıklarını, beceremediklerini iddia etmiştir.

Sayar ve Köse (2003)’e göre aleksitimik insanlar, duygularını tanımadıkları için kendilerini hep işlerine yoğunlaştırarak düşünürler, hayal de kuramazlar. Sayar ve Köse aleksitimi kavramına Türkçe olarak “Duygu sağırlığı” adını verdiğini çünkü kendini anlatamayan, karşısındaki insanların da duygularını anlamakta güçlük çeken bu insanların duygusal hayatlarının çok kısır olduğunu, bunun da çok ciddi sıkıntılara yol açabildiğini söylemektedirler.

Aleksitimik bireyler genel olarak kendi duygularını ifade etmek konusunda zorlanırlar fakat bulundukları çevre ile uyum içerisinde olurlar. Çevrelerindeki iletişimlerinde yaşadıkları bir sorun durumunda, derinlere inip enine boyuna tartışmak yerine daha yüzeysel olarak nedenlere yönelirler ve kesin bir çözüm bulmaya çalışırlar. Arada bulunan sorunun bir an önce çözülmesi için gerekli olan davranışlarda bulunurlar ve tekrar etmesini önlemeye çalışırlar. Bu bireylerin göstermiş oldukları davranışlar sebebiyle ilişkilerinde sorun yaratmadıkları düşünülmektedir (Direk, 2008).

Aleksitiminin sıklığı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında 115 üniversite öğrencisi ile yapılmış olan araştırmaya göre, üniversite öğrencilerinin %55’inin aleksitimik davranışlarda bulunduğu ve aleksitimi durumunun erkek ve kadınlara göre bir farklılık göstermediğini ifade etmişlerdir (Ünal, 2004).

Amerika’da 48 farklı üniversitede öğrenim gören 547 öğrenci ile yapılan bir araştırmaya göre, üniversite öğrencilerinin %89,5’inin klinik seviyede olmayan

aleksitimi özellikleri gösterdiği; üniversite öğrencilerinin %48,7'sinin ise klinik seviyede aleksitimi özellikleri gösterdiği ortaya konulmuştur. Yapılmış olan çalışmaya göre öğrencilerin cinsiyetlerine göre almış oldukları aleksitimi puanlarında anlamlı bir farklılık durumu bulunmamıştır. (Carosa ve Button, 2020).

Aleksitimi, bazı psikolojik hastalıklar için ortaya çıkma riskini artıran bir faktör olarak görülmektedir. Aleksitimi, farklı bireylerin düşünce yapılarını, hissettiklerini anlamada ve karşıdaki kişinin olaylara vereceği tepkileri düşünme konusunda da bazı güçlüklerle sebep olmaktadır (Goerlich, 2018).

Aleksitimik bireyler herhangi bir öfke durumu ile karşı karşıya geldiklerinde duygu yoksunluğu yaşamayan bireylere göre daha agresif davranışlar sergileyebilmektedirler (Oktay ve Batıgün, 2014).

Aleksitimi düzeyinin yüksek olmasının depresif özellikler gösterme, anksiyete durumu yaşama ve telefon bağımlılığı gibi konularda bir risk etmeni olduğunu ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır (Özen ve Topçu, 2017).

Güleç ve arkadaşları (2005) yapmış oldukları çalışmada aleksitimik kişilik yapısına sahip kişilerin daha yoğun depresif belirtiler yaşadığını saptamışlardır.

Kandri ve arkadaşları (2014) tarafından gerçekleştirilen araştırmada, aleksitimiye dair özellik gösteren kişilerin çevrimiçi ortamlarda iletişim kurma isteklerini giderdikleri ve kendilerini daha iyi ifade edebildikleri için sanal ortamı öncelikli olarak tercih ettikleri ifade edilmiştir. Bu bireylerin sanal ortamda kendilerini daha uygun bir şekilde ifade ettikleri görülmektedir.

2.9. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Aleksitimi İlişkisi

Wachs ve diğerleri (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre, araştırmaya katılan bireylerin siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arttıkça aleksitimi puanlarının da arttığı görülmektedir. Wachs (2018) tarafından yapılmış olan başka bir çalışmada ise siber zorbalık davranışında bulunmuş, geleneksel olarak zorbalık davranışında bulunmuş veya bu zorbalık türlerinin ikisini de yapmış olan bireyler, yaşamlarında hiçbir zorbalık türünü gerçekleştirilmemiş bireylere oranla daha da yüksek aleksitimi puanı almışlardır. Bu durum Wachs (2018) tarafından, kendi yaşamış olduğu duyguları tanımlamakta güçlük çeken bireyler, bu duygusal süreçlerini

düzenleme konusunda zorluk yaşayabilirler ve bireyler düzgün bir şekilde tanımlayamadığı, ifade edemediği olumsuz duygularını farklı insanlara karşı agresif bir şekilde ifade ederek kendisini rahatlatmaya çalışabilir, şeklinde açıklanmıştır.

Feyzioğlu ve arkadaşları (2020) tarafından ülkemizde yapılmış olan araştırmaya göre, siber zorbalık davranışı gösteren ve siber zorbalık davranışına maruz kalan kişilerin aleksitimi puanlarının, siber zorbalık davranışı göstermeyen ve siber zorbalık davranışına maruz kalmayan kişilere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır.

Ergen bireyler ile yapılmış olan araştırmaya göre, fiziksel, metin ya da e posta yolu ile, sözlü veya ilişkisel zorbalığa uğrama ve bilinçli bir şekilde kendine zarar verme davranışları arasındaki ilişkiye bakıldığında aleksitimi, düzenleyici ve kısmen aracı bir rol üstlenmektedir (Garish ve Wilson, 2010). Yine aynı çalışmanın sonuçlarına göre, siber zorbalık ve kişinin kendine zarar verme puanları, aleksitimi puanı ile ilişkili bulunmuştur.

Tüm bu yapılan çalışmalara bakıldığında, aleksitimi ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında bir ilişki olduğu ve bununla beraber aleksitiminin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili başka değişkenler arasında bir ilişkisi olduğu da görülmektedir.

2.10. Empati

Türk Dil Kurumuna göre empati (2012), kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyması ve söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini anlayabilmesi becerisi olarak tanımlanmıştır.

Carl Rogers (1975) empatiyi; bir kişinin kendisini karşısındaki kişinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakması, o kişinin duygularını ve düşüncelerini doğru olarak algılaması ve bu durumu ona iletme süreci olarak tanımlamıştır.

Feshbach (1975)'e göre empati diğer kişinin perspektifinin ve rolünün farkına varma becerisi ve onunla duygusal bir tepkinin paylaşılmasını içeren duygusal bir süreçtir. Staub (1979) empatiyi, başkasının iç dünyasını anlama ve duygularına katılma olarak açıklamaktadır.

Decety ve Jackson (2004) yapmış oldukları çalışmada empatinin üç özelliğinden bahsetmişlerdir:

- Kişilerin duygusal durumlarını benimsemek ve onların hislerini anlamaya çalışmak.
- Kişilerin bakış açılarını anlama yeteneğine sahip olmak.
- Kişilerin yaşamış oldukları duyguların kaynağını fark etme yeteneğine sahip olmak.

Yapılmış olan çalışmaya bakıldığında empati becerisinin yalnızca duygusal bir kavram olmadığı ifade edilmektedir. Empati becerisinin bilişsel boyutuna bakıldığında, kişinin karşısındaki kişiyi tanıyabilmesi ve kendisini karşısındaki kişinin yerine koyup onun kişisel özelliklerine dair bilgi edinmesi olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 2008).

Dökmen (2008), kişinin diğer kişiler ile empatik bir süreç içerisinde olabilmesi için üç özelliğin olması gerektiğini söylemektedir:

- Kişinin empatik bir süreç içerisinde olabilmesi için ilk olarak karşısındaki kişiyi anlıyor olması gerekmektedir. Bu anlama süreci ise bizim yaşanan durumlara karşımızdaki kişinin penceresinden bakmamız ile mümkün olmaktadır. Karşımızdaki kişinin penceresinden baktıktan sonra kendi içimizde süreci değerlendirmek empatik olmak anlamına gelmektedir.
- Empatik süreç en temelde iki şekilde oluşmaktadır. İlk olarak, karşımızdaki kişinin neler düşündüğünü anlayabilmek, ikinci olarak ise karşımızdaki kişinin duygusal olarak neler hissettiğini anlayabilmek.
- Son kısımda ise, karşımızdaki kişiye olaylara onun penceresinden baktığımızı ve neleri anladığımızı ifade ederiz.

Trawick-Smith (2014)'e göre empati, doğduğumuz andan itibaren kazanılmış olan, doğrudan olmasa bile başka kişilerin duygularını ve yaşamış olduğu fiziksel hisleri fark edebilme yeteneğidir.

Hoffman (1990) anne ve babaların, çocuklarının başka çocuklar ile yaşadığı rahatsız edici durumlarda göstermiş oldukları tepkilerin ve karşıdaki çocuğun yaşadığı

duyguları hissettirme isteklerinin, çocukların empatik becerileri kazanması konusunda faydalı olduğunu vurgulamaktadır.

Dökmen (1998)'e göre empati dört basamaktan oluşmaktadır.

- **Ben Basamağı:** Kişi kendisini düşünür, karşısındaki kişinin neler hissettiği konusu ile ilgilenmez. Daha çok onu eleştiren söylemlerde bulunur. Karşısındaki kişinin problemleri ile pek fazla ilgilenmez ve kendisi ile ilgili durumlardan bahseder.
- **Sen Basamağı:** Kişi olaylara karşısındaki kişinin bakış açısıyla bakar. Kendi düşünceleri pek önemli değildir. Direkt olarak karşısındaki kişinin düşüncelerine ve hislerine odaklanır ve anlam çıkarmaya çalışır.
- **Biz Basamağı:** İki kişi tamamen birbirlerini düşünüp buna uygun bir şekilde hareket ederler. Birbirlerinin hislerine, fikirlerine ve olaylar karşısındaki davranışlarına oldukça önem verirler.
- **Onlar Basamağı:** Kişi karşısındaki kişinin düşüncelerine, fikirlerine ve hislerine odaklanmaz. Aynı şekilde kendi düşüncelerini, fikirlerini ve hislerini de paylaşmaz. Orada olmayan kişilerin ya da toplulukların fikirleri ile ilgilenir.

Güçlü empati, paylaşma, yardımlaşma gibi olumlu davranışların geliştirilmesi ve saldırganlık gibi olumsuz içerikteki sosyal davranışların önüne geçilmesini beraberinde getirmektedir (Yüksel, 2009). Empatik beceriler sayesinde hem çocukların birbirleri arasında hem de ebeveynleri ile aralarındaki problemler büyümeden çözümlenebilir (Küçükkaragöz, Akay, Canbulat, 2011).

Empati becerisi yüksek kişilerin olumlu ruhsal gelişime sahip oldukları, özsaygı düzeylerinin yüksek olduğu da bulunmuştur (Kalliopuska, 1992). Roberts ve Strayer (1996), empatisi yüksek ve düşük olan çocukları karşılaştırdıkları araştırmalarında, empatik becerisi yüksek olan çocukların empatik becerisi düşük olan çocuklara göre iş birliği ve yardım etme davranışlarını göstermeye daha eğilimli olduklarını, arkadaşları tarafından daha çok kabul edildiklerini bulmuşlardır.

Findlay, Girardi ve Coplan (2006)'ın yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, empatik bireyler kendilerinin sosyal davranışları olduğu kadar, başkalarının sosyal davranışlarını da anlamada daha hassas olduklarını göstermiştir.

Yapılan çalıřmalara bakıldığında, dūřuk empatiye sahip bireylerin daha sık zorba davranıřlarda bulundukları belirtilmektedir (Topçu ve Erdur-Baker, 2012). ūnkū dūřuk empati dūzeyindeki bireyler karřıdaki kiřiye zorba davranıřlara maruz bıraktığında, kiřinin yařayabileceėi olumsuz duygu ve dūřūnceleri tahmin edememekte ve bu davranıřlarından dolayı suçluluk hissi tařımamaktadırlar (Davis, 1983).

Casas, Del Rey ve Ortega Ruiz (2013) tarafından 893 ėrenci ile yapılan arařtırmada dūřuk empati dūzeyinin, yūksək siber zorbalık dūzeyi ile anlamlı bir iliřki içinde olduėu saptanmıřtır.

Brewer ve Kerslake (2015) tarafından 90 ergen birey ile yūrūtūlen arařtırmada, empatinin siber zorbalığın negatif yōnde anlamlı bir yordayıcısı olduėunu ifade edilmiřtir.

2.11. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Empati Becerilerinin İlişkisi

Kaya ve Siyez (2010) empati becerilerini, karşısındaki kişinin hislerini fark etme, bu farkındalığı karşısındaki kişinin hissetmesini sağlama olarak ifade etmişlerdir. Empatik eğilimin ise, çevredeki başka kişilerin duygularını, yaşam biçimlerini anlamak ve bunu o kişiye fark ettirmektir (Dōkmen, 1988). Empati, kişiler arası duyarlılıklar ile benzeştirilmektedir ve başka kişilerin motivasyon durumlarını, duygusal ve bilişsel sūrelerini algılayabilmek ve buna gōre tepkilerde bulunmak olarak ifade edilmektedir. (Batson, 2009).

Empatik beceriler gōsteren kişiler diğer insanlar ile olan yaşantısında saygılı davranmakta, bu davranışı sebebiyle oluşabilecek iletişim sorunlarını en aza indirmekte ve kişiler arası farklılıkların insanlar için bir zenginlik olduğunu fark etmektedir (Özbek, 2010). Empati, kişiler arası iletişimin olduğu tūm alanlarda sağlıklı bir iletişim gerçekleşmesi konusunda yardımcıdır ve kişilerin bu sūrete zihinsel ve duygusal olarak çaba gōstermesi gerekmektedir (Aydın, 2009).

Bireyler yaşanan durumlara kendilerinin bakış açıları ile bakmakta ve karşısındaki bireyin de yaşadıklarının çoėu zaman farkında olamamaktadırlar. Olaylara kendi bakışından bakan birey, ilk olarak karşısındaki kişiye anlayamamakta ve yaptėı davranışları anlamsız gōrebilmektedir. Kiřiler arası iletişim sūrelerinde empati, karşılıklı olarak iletişim kuran bireylerin kendileri arasında sorunlar

yaşamısına engel olmak, hislerini birbirlerine ifade etmek ve bu hissi algılayan kişinin algıladığı hisse anlam vermesi açısından önem taşımaktadır (Kocayörük, 2015).

Tamer ve Vatanartıran (2015)'a göre çevrimiçi internet siteleri, kişilerin yüz yüze olduklarındaki gibi yüz ifadelerini, yapılan mimik hareketlerini görünür kılması için yeterli olmaması, karşılıklı olarak yapılan iletişimin eksikliği, zorbalık yapan bireylerin zorbalığa uğrayan bireylerin düşüncelerini ve hissettiklerini anlamalarını zorlaştırmakta, bundan dolayı da siber mağduriyet yaşayan birey ile empatik bir süreç geliştirmeyi zorlaştırdığını ifade etmektedirler.

Bjorkqvist, Osterman ve Kaukiainen (2000)'a göre, empati becerileri kazandırma eğitimlerinin siber zorbalık ile ilgili durumlarını önleme ve müdahale programlarına konulması gerekmektedir, yapılacak olan eğitimlerin agresiflik ve zorbalık gibi davranışları azaltacağı düşünülmektedir.

Ang ve Goh (2010) ergenler ile yürüttükleri araştırmalarında siber zorbalığın empati ve cinsiyet ile ilişkisini incelemiştir. 12 ile 18 yaş arasında değişen 396 öğrenci ile yürütülen araştırma sonucunda duygusal ve bilişsel empati puanları düşük olan erkek ve kız çocuklarının siber zorbalık puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Eroğlu, Peker ve Yaman (2011) tarafından yapılan çalışmaya göre, empati düzeyi yüksek olan kız çocuklarının daha az siber zorbalık davranışında bulundukları ifade edilmiştir.

Jolliffe ve Farrington (2011) tarafından yapılan araştırmada empatinin alt boyutların olan duyuşsal empatinin düşük olması erkeklerde geleneksel zorbalık davranışında bulunma durumu ile ilişkili bulunmuştur.

Tanrıkulu (2013) araştırmasında siber zorbalığı önlemeye yönelik bir eğitim programı hazırlamış, programın etkililiğini denetlemiş ve siber zorbalığı yordayan değişkenleri incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre benlik saygısı, dolaylı saldırganlık, aktif çalışma, öfke, empatik eğilim gibi değişkenlerin siber zorbalığı yordayıcı değişkenler olduğu ortaya konmuştur.

Schultze-Krumbholz, Schultze, Zagorscak, Wölfer ve Scheithauer (2016), yapmış oldukları çalışmada, empati eğiliminin siber zorbalığa olan etkisini incelemişlerdir. 11 ile 17 yaş arasında 722 lise öğrencisinin katılımı ile deney grubuna biri 10 hafta devam eden, diğeri 1 günlük iki farklı şekilde empati eğitimi

uygulanmıştır. Araştırma sonuçları uzun vadeli müdahalenin siber zorbalığı azaltmada ve duygusal empatinin geliştirilmesinde etkili olduğunu göstermiştir.

Tüm bu açıklamalar dahilinde, siber zorbalık ve siber mağduriyet sürecinde kişiler arasındaki empatinin önemli bir rolü olduğu görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Bu çerçevede araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama türünde bir çalışmadır. İlişkisel tarama modeli iki veya daha fazla değişkenin yönünü ve derecesini tespit etmek için kullanılan bir araştırma şeklidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara İli Etimesgut İlçesi Bahçeşehir Koleji Dr. Burhan Kara Kampüsü Lise öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Ankara İli Etimesgut İlçesi Bahçeşehir Koleji Dr. Burhan Kara Kampüsü Lisesinde öğrenim gören, araştırmaya ebeveynlerinin ve kendilerinin izni alınarak katılan 200 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme, ana kütle içerisinde seçilecek örnek kesimin araştırmacının yargılarınca belirlendiği, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemidir. Kolayda örneklemede veriler, ana kütlede en kolay, en hızlı ve ekonomik şekilde toplanır (Malhotra, 2004: 321, Aaker vd., 2007: 394, Zikmund, 1997: 428). Kurtuluş vd. (2012), Türkiye’de yapılan çalışmaların yaklaşık %90’ında kolayda örnekleme yöntemi kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada kolayda örnekleme yönteminin seçilmesinin amacı ise, araştırmacının verileri en hızlı, kolay ve ekonomik bir şekilde toplamasının planlanmasıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Yapılan bu araştırmada bireylerin sosyodemografik bilgilerine “Kişisel Bilgi Formu” aracılığıyla ulaşılmıştır. Bireylerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarını değerlendirmek için “Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği”, aleksitimi özelliklerini değerlendirmek için “Toronto Aleksitimi Ölçeği” ve empati becerilerini ölçmek için ise “Temel Empati Ölçeği” kullanılmıştır. Kullanılan bu ölçme araçlarına ait açıklamalar aşağıda belirtilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin demografik özellikleri ile ilgili bilgi toplamak amacı ile araştırmacı tarafından düzenlenen Kişisel Bilgi Formunda, araştırmacının yaşı, cinsiyeti, kaçınıcı sınıfta öğrenim gördüğü, ebeveynlerinin eğitim durumu, ebeveynlerinin aylık toplam gelirleri gibi özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. Siber Zorbalık ve Mağduriyet Ölçeği (SMZÖ)

Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Çetin ve arkadaşları tarafından (2011) geliştirilmiştir. Bu ölçek siber zorbalık durumları ile siber zorbalığa maruz kalma durumlarını ölçen iki eş zamanlı formdan oluşmaktadır. Bu formlar 22 farklı sorudan oluşmaktadır. Ölçekten alınacak en yüksek puan 110, en düşük puan ise 22’dir. Ölçeği cevaplandıran bireyler siber zorbalık durumlarını “Ben Yaptım” şeklinde işaretleyerek, siber zorbalığı deneyimleme durumlarını ise “Bana Yapıldı” şeklinde işaretlemektedir. Ölçek 5’li likert şeklindedir. Ölçeğin geliştirildiği araştırmada iç tutarlılık katsayıları hem siber zorbalık formu hem de siber mağduriyet formu için 0.89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geliştirildiği araştırmada test-tekrar test güvenilirliği siber zorbalık formu için 0.90, siber mağduriyet formu için 0.85 olarak belirlenmiştir (Çetin ve arkadaşları, 2011).

3.3.3. Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAÖ)

Bagby ve arkadaşları tarafından (1994) geliştirilip, Güleç ve arkadaşları tarafından (2011) Türkçeye çevrilmiştir. Ölçek 20 sorudan oluşmaktadır. Ölçeğin iç güvenilirlik katsayısı 0.78’dir. Ölçekten alınacak en yüksek puan 100, en düşük puan

ise 20'dir. Toronto Aleksitimi ölçeği 5'li likert tipi şeklinde bir ölçektir. 4, 5, 10, 18 ve 19. Maddeleri ters biçimde puanlanır. Duygularını Tanımada Güçlük alt ölçeği, yedi maddeden oluşmakta olup (1, 3, 6, 7, 9, 13 ve 14) duyguları belirleme ve onları duygusal uyarılmaya eşlik eden bedensel duyumlardan ayırt etmede güçlük şeklinde tanımlanır. Duyguları Söze Dökmede Güçlük alt ölçeği, beş maddeden oluşmakta olup (2, 4, 11, 12, ve 17) duyguların başkalarına aktarılmasında güçlük şeklinde tanımlanır. Dışa Vuruk Düşünme alt ölçeği sekiz maddeden oluşmakta olup (5, 8, 10, 15, 16, 18, 19 ve 20) dışa dönük bilişsel bir yapının varlığı, içedönük düşünme ve imgelem gücünün zayıflığı olarak tanımlanır. Katılımcılardan her madde için seçeneklerden en uygununu işaretlemesi istenir. Ölçekten alınan puanların yükselmesi aleksitimi düzeyinin yükseldiğini gösterir.

3.3.4. Temel Empati Ölçeği (TEÖ)

Temel Empati Ölçeği Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilmiştir. Topçu ve arkadaşları tarafından (2010) Türkçeye çevrilmiştir. Ölçeğin geliştirildiği araştırmada, ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .76-.80 aralığında bulunmuştur. 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 9 maddesi bilişsel empatiyi, 11 maddesi ise duygusal empatiyi ölçmektedir. Ölçeğin bilişsel empati kısmından alınabilecek en düşük puan 9, bu kısımdan alınabilecek en yüksek puan ise 45'tir. Ölçeğin duygusal empati kısmından alınabilecek en düşük puan 11, bu kısımdan alınabilecek en yüksek puan ise 55'tir. Bu ölçekten alınacak yüksek puanlar empati düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise empati düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir (Jolliffe ve Farrington, 2006; Topçu ve arkadaşları, 2010).

3.3.5. Etik Kurul Kararı

İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığının 11.08.2023 tarihli ve 2023-06 numaralı toplantısında İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin 18 yaşından küçük olması sebebiyle önce veli onam formu ardından bilgilendirilmiş gönüllü onam formu onaylatılmıştır. Araştırmada kullanılan tüm ölçekler katılımcılar tarafından gönüllü olarak yanıtlanmıştır.

3.3.6. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi SPSS 25.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Analizlerde ilk olarak araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgilerine yönelik frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Bu hesaplamaların ardından araştırma verilerinin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırma verilerine yönelik çarpıklık ve basıklık değerleri referans alınmıştır.

Değerlere bakıldığında araştırma verilerinin normal dağılım gösterdiği bulunmuştur. Bu sebeple verilerin incelenmesinde parametrik yöntemlerin kullanmasına karar verilmiştir. Bu bağlamda, katılımcıların siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri demografik değişkenlere göre incelenirken bağımsız gruplar t testi ve tek yönlü anova analizleri kullanılmıştır. Yapılmış olan tek yönlü anova analizlerinde ise meydana gelen anlamlı farklılıklar post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir. Ayrıca, siber zorbalık ve siber mağduriyet, aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde veri analizlerinden elde edilmiş olan bulgulara ve yorumlamalara yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişken	Grup	N	%
Cinsiyet	Erkek	88	44,0
	Kız	112	56,0
Sınıf	9 ve 10.Sınıf	121	60,5
	11ve 12.Sınıf	79	39,5
Kardeş Sayısı	1 kardeş	92	46,0
	2 kardeş	85	42,5
	3 kardeş	13	6,5
	4 ve daha fazla kardeş	10	5,0
Baba Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve Altı	10	5,0
	Lise	56	28,0
	Lisans ve Üstü	134	67,0
Anne Eğitim Düzeyi	Ortaokul ve Altı	18	9,0
	Lise	60	30,0
	Lisans ve Üstü	122	61,0
Anne Baba Birliktelik	Evet	162	81,0

	Hayır	38	19,0
	0-11.000 TL	0	0,0
	11.000 TL-20.000 TL	14	7,0
Aile Gelir Düzeyi	20.000 TL-40.000 TL	55	27,5
	40.000 TL üzeri	131	65,5

Tablo 1’de araştırmaya katılan katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır. Araştırmanın örneklemini 112 kız (%56), 88 erkek (%44) olmak üzere 200 lise öğrencisi oluşturmaktadır.

Katılımcıların okudukları sınıf düzeyine bakıldığında 121 öğrenci (%60,5) 9 ve 10.sınıf, 79 öğrenci (%39,5) 11 ve 12.sınıf düzeyinde eğitim görmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında, 1 kardeşi olan 92 (%46), 2 kardeşi olan 85 (%42,5), 3 kardeşi olan 13 (%6,5), 4 ve daha fazla kardeşi olan 10 (%5) öğrenci bulunmaktadır.

Katılımcıların babalarının eğitim düzeyine bakıldığında, ortaokul ve altı mezunu 10 (%5), lise mezunu 56 (%28), lisans ve üstü mezunu 134 (%67) kişi bulunmaktadır.

Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyine bakıldığında, ortaokul ve altı mezunu 18 (%9), lise mezunu 60 (%30), lisans ve üstü mezunu 122 (%61) kişi bulunmaktadır.

Katılımcıların anne ve babalarının birliktelik durumlarına bakıldığında 162 öğrencinin (%81) anne ve babasının birlikte olduğu, 38 (%19)’inin ise anne ve babasının birlikte olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcıların aile gelir düzeyi incelendiğinde, 0-11.000 TL arasında katılımcı bulunamamıştır. 11.000 TL-20.000 TL gelir düzeyine sahip 14 (%7), 20.000 TL-40.000 TL gelir düzeyine sahip 55 (%27,5), 40.000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip 131 (%65,5) katılımcıya ulaşılmıştır.

4.1. Araştırmaya Ait Tanımlayıcı Bulgular

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet, aleksitimi ve empati becerilerine yönelik minimum değer, maksimum değer, aritmetik ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri gibi tanımlayıcı istatistikler hesap edilmiştir ve bu hesaplamalar sonrasında elde edilen bulgular rapor edilmiştir.

Tablo 2. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek	Boyut	n	min	max	$\bar{x}$	ss
Siber Mağduriyet	Toplam	200	22	43	31,23	5,80
Siber Zorbalık	Toplam	200	22	50	33,79	7,83
Toronto Aleksitimi Ölçeği	Toplam	200	27	72	52,15	9,79
	Duygularını Tanımada Güçlük	200	7	29	15,85	5,74
	Duyguları Söze Dökmede Güçlük	200	8	22	13,62	3,77
	Dışa Vuruk Düşünme	200	19	36	27,08	3,09
	Toplam	200	55	98	74,21	9,00
Temel Empati Ölçeği	Bilişsel	200	24	45	36,75	5,20
	Duygusal	200	26	53	37,45	5,62

Tablo 2’den hareketle, öğrencilerin Siber Mağduriyet Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $31,23 \pm 5,80$ olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin Siber Zorbalık Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $33,79 \pm 7,83$ olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2’den hareketle, öğrencilerin Aleksitimi ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $52,15 \pm 9,79$ olduğu belirlenmiştir. Duygularını Tanımada Güçlük alt boyutunda ortalama puanın $15,85 \pm 5,74$ olduğu, Duygularını Söze Dökmede Güçlük alt boyutunda ortalama puanın $13,62 \pm 3,77$ olduğu, son olarak Dışa Vuruk Düşünme alt boyutunda ortalama puanın ise $27,08 \pm 3,09$ olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2’den hareketle, öğrencilerin Temel Empati Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $74,21 \pm 9,00$ olduğu belirlenmiştir. Bilişsel alt boyutta ortalama puanın $36,75 \pm 5,20$ olduğu, son olarak Duygusal alt boyutta ortalama puanın ise $37,45 \pm 5,62$ olduğu belirlenmiştir.

4.2. Araştırmanın Verilerinin Dağılımına Yönelik Bulgular

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişki incelenmeden önce araştırma verilerinin nasıl dağıldığı incelenmiştir.

Bu inceleme esnasında verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri kontrol edilmiştir. Çarpıklık ve basıklık sonuçlarının normal dağılım sağlayıp sağlamadığı değerlendirilirken farklı görüşler incelenmiştir. Büyüköztürk (2010), çarpıklık ve basıklık değerinin -1 ile +1; Tabachnick ve Fidell (2013), -1,5 ve +1,5; George ve Mallery (2010) ise -2 ile +2 değerleri aralığında yer alıyor olmasının normal dağılım olarak kabul edildiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 3. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlara Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Ölçek	Boyut	Çarpıklık		Basıklık	
		İst.	St. Hata	İst.	St. Hata
Siber Mağduriyet	Toplam	.29	.17	-.75	.34
Siber Zorbalık	Toplam	.35	.17	-.75	.34
Toronto Aleksitimi Ölçeği	Toplam	-.17	.17	-.44	.34
	Duyguları Tanımada Güçlük	.12	.17	-.82	.34
	Duyguları Söze Dökmede Güçlük	.33	.17	-1.03	.34
	Dışa Vuruk Düşünme	.30	.17	.29	.34
	Toplam	.28	.17	-.40	.34
Temel Empati Ölçeği	Bilişsel	-.28	.17	-.68	.34
	Duygusal	.38	.17	-.14	.34

4.3. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeyine Yönelik Bulgular

Araştırmanın amacı kapsamında lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Yapılan bu inceleme kapsamında, cinsiyet ve ebeveynlerin birliktelik durumuna ilişkin yapılan incelemeler bağımsız gruplar t testi; öğrencilerin sınıf düzeyleri, ailelerin aylık gelir düzeyi, ebeveynlerin eğitim düzeyine ilişkin yapılan incelemeler ise tek yönlü anova analizi ile yapılmıştır. Yapılan tek yönlü anova analizinde ortaya çıkan anlamlı farklar ise post-hoc testlerinden Tukey testi ile incelenmiştir.

Tablo 4. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyim Düzeyleri

Ölçek	N	Min	Max	$\bar{x}$	ss
Siber Mağduriyet	200	22,00	43,00	31,23	5,80
Siber Zorbalık	200	22,00	50,00	33,79	7,83

Tablo 5. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Sınıf Düzeylerine Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Sınıf düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Siber Mağduriyet	9 ve 10	121	31,47	6,04	0,074	0,041
	11 ve 12	79	30,86	5,42		
Siber Zorbalık	9 ve 10	121	34,05	7,60	0,598	0,559
	11 ve 12	79	33,37	8,18		

Tablo 5'ten hareketle lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları sınıf düzeyleri açısından karşılaştırıldığında, siber mağduriyet düzeylerinin sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < .05$). 9 ve 10.sınıf öğrencilerinin siber mağduriyet puanları 11 ve 12.sınıf öğrencilerinin siber mağduriyet puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin siber zorbalık puanları sınıf düzeyleri açısından karşılaştırıldığında ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p > .05$).

Tablo 6. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Siber Mağduriyet	Erkek	88	32,31	5,81	2,37	0,018
	Kız	112	30,37	5,67		
Siber Zorbalık	Erkek	88	35,10	7,71	2,11	0,035
	Kız	112	32,75	7,83		

Tablo 6'dan hareketle lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri cinsiyete göre karşılaştırıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri açısından erkek katılımcıların puanı kadın katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < .05$).

Tablo 7. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Ailelerinin Aylık Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Aylık Gelir düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	f	p
Siber Mağduriyet	11.000-20.000	14	27,35	5,44	3,59	0,029
	20.000-40.000	55	31,16	4,79		
	40.000 TL ve üzeri	131	31,67	5,72		
Siber Zorbalık	11.000-20.000	14	42,78	6,93	9,96	0,000
	20.000-40.000	55	31,76	7,14		
	40.000 TL ve üzeri	131	33,78	7,69		

Tablo 7'den hareketle lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ailelerinin aylık gelir düzeylerine göre karşılaştırıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının ailelerin aylık gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < .05$).

Siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının ailelerin aylık gelir düzeylerine göre farklılaşmasını analiz etmek için post-hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Bu teste göre, siber mağduriyet boyutunda ailelerin gelir düzeyi 40.000 TL ve üzeri olan katılımcıların puanı, ailelerin gelir düzeyi 11.000-20.000 TL olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Siber zorbalık boyutunda ise ailelerin gelir düzeyi 11.000-20.000 TL olan katılımcıların puanı, ailelerin gelir düzeyi 20.000-40.000 TL ve 40.000 TL ve üzeri olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 8. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Babalarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	f	p
Siber Mağduriyet	Ortaokul ve Altı	10	32,90	4,72	2,77	0,065
	Lise	56	32,53	6,18		
	Lisans ve Üstü	134	30,55	5,63		
Siber Zorbalık	Ortaokul ve Altı	10	30,70	9,82	9,63	0,000
	Lise	56	30,42	7,09		
	Lisans ve Üstü	134	35,42	7,49		

Tablo 8’den hareketle lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin babalarının eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında, siber mağduriyet puanlarının öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlılığa yakın düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. ($p=0,065$). Siber zorbalık puanlarının da öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulgusuna erişilmiştir ($p < .05$).

Yapılan post-hoc Tukey testi sonucunda siber zorbalık boyutunda, babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı, babası lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber mağduriyet boyutunda ise,

babası ortaokul ve altı mezunu olan katılımcıların puanı, babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 9. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Annelerinin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim Düzeyi	n	$\bar{x}$	ss	f	p
Siber Mağduriyet	Ortaokul ve Altı	18	30,22	6,00		
	Lise	60	33,10	6,11	4,62	0,011
	Lisans ve Üstü	122	30,45	5,44		
Siber Zorbalık	Ortaokul ve Altı	18	31,05	8,27		
	Lise	60	32,06	7,90	4,24	0,016
	Lisans ve Üstü	122	35,04	7,52		

Tablo 9'dan hareketle lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < .05$).

Siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının annelerin eğitim düzeyine göre farklılaşmasını analiz etmek üzere post-hoc testlerinden Tukey testi yapılmıştır. Buna göre Siber mağduriyet boyutunda, annesi lise mezunu olan katılımcıların puanı, annesi lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda ise, annesi lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı, annesi lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 10. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Deneyimlerinin Ebeveynlerinin Birliktelik Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Ebeveyn Birliktelik	n	$\bar{x}$	ss	t	p
Siber Mağduriyet	Evet	162	31,75	5,58	2,67	0,008
	Hayır	38	29,00	6,24		
Siber Zorbalık	Evet	162	33,19	7,45	-2,25	0,025
	Hayır	38	36,34	8,91		

Tablo 10'dan hareketle, lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri öğrencilerin ebeveynlerinin birliktelik durumuna göre karşılaştırıldığında, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur ($p < .05$).

Buna göre siber mağduriyet boyutunda ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanı ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Siber zorbalık boyutunda ise, ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanı, ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

4.4. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmanın amacı kapsamında lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular rapor edilmiştir.

Tablo 11. Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği ve Temel Empati Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki

	SZ	SM	AT	DTG	DSD	DVD	B	D	E
SZ	1								
SM	.236**	1							
AT	-.087	-.084	1						
DTG	-.073	-.029	.857**	1					
DSD	.022	-.087	.764**	.636**	1				
DVD	-.004	-.052	.184**	-.032	-.031	1			
B	-.188**	-.057	.093	.013	-.053	.222**	1		
D	-.223**	-.205**	.292**	.173*	.188**	.020	.381**	1	
E	-.248**	-.161*	.236**	.116	.087	.141*	.816**	.845**	1

SZ: Siber Zorbalık; SM: Siber Mağduriyet; AT: Aleksitimi (Toplam); DGT: Duygularını Tanımada Güçlük; DSD: Duygularını Söze Dökmede Güçlük; DVD: Dışa Vuruk Düşünme; B: Bilişsel; D: Duyuşsal; ET: Empati (Toplam)

Tablo 11'den hareketle siber zorbalık puanı ile Toronto Aleksitimi Ölçeği'nden alınan toplam puan arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p \geq .05$).

Tablo 11'den hareketle, siber zorbalık puanı ile Temel Empati Ölçeği toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = -.248$, $p \leq .01$) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 11'den hareketle, siber mağduriyet puanı ile Toronto Aleksitimi Ölçeği'nden alınan toplam puan arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p \geq .05$).

Tablo 11'den hareketle, siber mağduriyet puanı ile temel empati ölçeği toplam puanı arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r = -.161$, $p \leq .05$) olduğu belirlenmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde yapılan araştırmanın hipotezleri doğrultusunda elde edilen bulgular yorumlanmış ve literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

5.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Düzeyine Yönelik Sonuçların Tartışılması

Yapılan bu çalışmada ilk olarak lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri incelenmiştir. Burada öğrencilerin uygulanmış olan ölçekten almış olduğu ortalama puanlara bakılmıştır. Siber zorbalık ölçeğine bakıldığında ortalama puanın $33,79 \pm 7,83$, siber mağduriyet ölçeğine bakıldığında ise ortalama puanın $31,23 \pm 5,80$ olduğu bulunmuştur. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde Dumanlıdağ (2019) tarafından meslek lisesinde öğrenim gören 400 öğrenci ile yapılan çalışmada, öğrencilerin siber zorbalık ölçeğinden aldıkları ortalama puanının 36,64 siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları ortalama puanın ise 44,60 olduğu bulunmuştur. Yapmış olduğumuz araştırma ile Dumanlıdağ (2019) tarafından yapılan araştırmanın siber mağduriyet ölçeğinden alınan ortalama puanlar arasındaki farklılığın, öğrencilerin eğitim gördükleri liselerin ve sosyoekonomik düzeylerin farklı olmasından kaynaklı olabileceği düşünülebilir.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları sınıf düzeyleri bağlamında değerlendirilmiştir. Siber zorbalık durumlarının sınıf düzeyleri bağlamında değerlendirilmesine bakıldığında gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bulguyu destekleyen araştırmaların olduğu görülmektedir. Özdemir ve Akar (2011) tarafından lisede öğrenim gören 336 öğrenci ile yapılan bir çalışmada sınıf düzeylerinin siber zorba olma üzerinde farklılaştırıcı bir etki göstermediği görülmüştür. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada öğrencilerin siber zorbalık yapma puanlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde fark göstermediği saptanmıştır.

Lise öğrencilerinin siber mağduriyet durumlarının sınıf düzeyleri bağlamında değerlendirilmesine bakıldığında ise, 9 ve 10.sınıfa giden öğrencilerin 10 ve 11.sınıfa giden öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyet yaşadığı belirlenmiştir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Burnukara (2009) tarafından ilköğretim ikinci kademe ve liseye devam etmekte olan öğrenciler ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin sınıf düzeyi azaldıkça sanal zorbalık yaşama durumlarının arttığı görülmüştür. Ergenlerin daha küçük yaşlarda zorbalık davranışları karşısında daha savunmasız olmalarının sebepleri olarak; internet konusunda daha deneyimsiz olmaları, baş etme becerilerinden yoksun olmaları, tehditlere daha kolay inanabilmeleri ve bu tehditleri doğru biçimde değerlendirme becerilerinden yoksun olmaları gibi faktörler gösterilmiştir (Williams ve Guerra, 2007).

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları cinsiyet bağlamında değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre siber zorbalık ve siber mağduriyetin cinsiyete göre değiştiği görülmektedir. Yapılan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları daha yüksek bulunmuştur. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Erdur-Baker ve Kavşut (2007) tarafından yapılan bir çalışmada erkek lise öğrencilerinin siber zorbalık uygulama ve siber zorbalığa maruz kalma düzeylerinin kız öğrencilere oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir. Arıca ve arkadaşları (2008) tarafından 12 ve 19 yaş arasındaki ergenlerde yapılmış olan çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışı yaptıklarını ve siber mağduriyet durumu yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Topçu (2008) tarafından 1000 ilköğretim ve lise öğrencisi ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre erkek öğrenciler hem daha fazla siber zorbalık yapmakta hem de daha sık siber zorbalığa maruz kalmaktadırlar. Fırat ve Ayrar (2016) üniversite öğrencileri arasındaki siber zorbalığı incelemişlerdir, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür. Araştırmalarda erkeklerin kızlara göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarının daha fazla olması, cinsiyet ve şiddet arasındaki ilişki ile incelenebilir. Pişkin (2006) tarafından yapılan bir çalışmada erkeklerin şiddete dair düşüncelerinin kız öğrencilere göre daha olumlu olduğu görülmektedir. Erdur ve Baker (2010) yapmış oldukları çalışmada, kızların interneti kullanımlarının erkeklere oranla daha fazla denetlendiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu

durumlar, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorba olma ve siber mağdur olmalarının bir sebebi olarak değerlendirilebilir.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ebeveynlerinin aylık gelir düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin aylık gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin siber mağduriyet puanlarının arttığı görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Wang ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bir çalışmada yüksek sosyoekonomik seviyenin siber mağduriyete uğramada yüksek risk taşıdığı, bunun bilgisayar ve cep telefonlarına ulaşımın iyi gelirli ailelerde daha kolay olmasıyla alakalı olabileceği öne sürülmektedir. Siber zorbalık puanlarına bakıldığında ise, aylık gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin öğrencilerinin aldığı puanın yüksek olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde ise araştırmamızın sonuçlarından farklı olan bulgulara ulaşılmıştır. Eroğlu (2011) ile Erdur-Baker ve Kavşut (2007) internete erişimin ucuzlaması ve ücretsiz bağlantı noktalarının çoğalması, tüm gelir gruplarının interneti kullanabilmeleri nedeniyle gelir düzeyi ile siber zorbalığın ilişkili olmadığını savunmuşlardır. Yapmış olduğumuz araştırmada aylık gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının yüksek olması, aylık gelir düzeyi düşüklüğü ile davranış sorunları arasındaki ilişki ile bağdaştırılabilir. Ceylan ve arkadaşları (2003) tarafından 444 lise öğrencisi ile yapılan bir çalışmada ciddi ekonomik kayıp yaşayan veya sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarında daha yüksek antisosyal davranış, depresiflik ve anksiyete görüldüğü belirtilmiştir. Bu sebeple sosyoekonomik düzey düşüklüğünde artan davranış sorunlarından bir tanesi olarak siber zorbalığın gösterilebileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık durumları anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre siber zorbalık puanlarının öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu doğrultuda anne ve babası lisans ve üzeri mezunu olan öğrencilerin siber zorbalık puanı anne ve babası lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu görülmektedir. Serin (2012) yapmış olduğu araştırmada anne eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık davranışının

daha çok ortaya çıktığını belirtmiştir. Laftman ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan bir araştırmada da annenin üniversite mezunu olmasının ergenlerin siber zorba olma olasılığını artırdığı belirtilmiştir. Taştekin (2016) tarafından 14-17 yaş arası ergenler ile yapılan bir çalışmada anne baba eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalığın arttığını belirtmiştir. Ciminli (2016) tarafından lisede öğrenim gören öğrenciler ile yapılan bir araştırmada baba öğrenim durumunun hem siber zorbalık hem de siber mağduriyet üzerinde etkili olduğu belirtilmiştir. Bayram (2017) çalışmasında babası okur yazar olan öğrencilerin, babası okur yazar olmayan öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık yaptıklarını belirtmiştir. Anne ve babaların eğitim düzeyleri arttıkça çocuklarının siber zorbalık puanlarının artmasının bir sebebi olarak, ebeveynlerin çalışma yoğunluklarının fazla olması nedeniyle çocuklarını denetleme sürelerinin azalmış olması gösterilebilir. Nitekim, Serin (2012) tarafından yapılan bir çalışmada yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim görmüş olan annelerin çocuklarının, internet kullanımlarının ve siber zorbalık yapma durumlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Serin (2012)'e göre bu durumunun bir nedeni olarak annenin kariyerine odaklanması sebebiyle çocuğunun interneti kullanımını kontrol etmek konusunda problemler yaşaması gösterilmektedir.

Lise öğrencilerinin siber mağduriyet durumları babalarının eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre siber mağduriyet puanlarının öğrencilerin babalarının eğitim düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlılığa yakın düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Konu ile ilgili literatür çalışmalarına bakıldığında, Eftekin (2015) tarafından lise öğrencileri ile yapılan çalışmada baba eğitim düzeyinin anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Taştekin (2016) tarafından 14-17 yaş arası ergenler ile yapılan bir çalışmada baba eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık artmakta, siber mağduriyet ise değişiklik göstermemektedir sonucuna ulaşılmıştır.

Lise öğrencilerinin siber mağduriyet durumları annelerinin eğitim düzeylerine göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre siber mağduriyet puanları ile öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu doğrultuda, annesi lise mezunu olan katılımcıların puanı, annesi lisans ve üzeri mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Konu ile ilgili literatür çalışmalarına bakıldığında bu bulguyu destekleyen çalışmalar olduğu

görülmektedir. Çiftçi (2015) tarafından lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada anne eğitim durumu düşük olan öğrencilerin daha çok siber mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumların ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre siber zorbalık ve siber mağduriyetin ebeveynlerin birliktelik durumlarına göre değiştiği görülmektedir. Siber zorbalık boyutu incelendiğinde, ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanları, ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Daha önce bu konuda yapılan araştırmalar incelendiğinde, Bayhan (2020) tarafından lise öğrencileri ile yapılan bir çalışmada anne ve babası ayrı, parçalanmış ve ilgisiz bir aileye mensup öğrencilerin siber zorbalık deneyimlerinin yüksek olduğu görülmüştür. Siber mağduriyet boyutunda ise, ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanları ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Konu ile ilgili literatür incelendiğinde çalışma bulgularına benzer sonuçlar bulunamamıştır.

5.2. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu yönde elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; lise öğrencilerinin siber zorbalık ölçeğinden aldıkları puanlar ile temel empati ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerin empati becerileri azaldıkça siber zorbalık düzeylerinin arttığı söylenebilir.

Lise öğrencilerinin siber mağduriyet ölçeğinden aldıkları puanlar ile temel empati ölçeğinden aldıkları puanlar arasında negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişki olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle öğrencilerin empati becerileri arttıkça siber mağduriyet puanlarının azaldığı söylenebilir.

Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile aleksitimi ölçeği duyguları tanımada güçlük, duyguları söze dökmede güçlük ve dışa vuruk düşünme alt boyutlarından alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde siber zorbalık ve siber mağduriyet, aleksitimi ve empati becerilerini bir arada değerlendiren çalışmanın mevcut olmadığı belirlenmiştir. Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile empati becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara bakıldığında benzer sonuçların çıktığı görülmektedir. Kowalski ve Limber'e (2007) göre siber zorbalık, davranışlarının mağdur üzerinde neden olduğu olumsuz sonuçları göremediği için empati kurması zor olmakta; empati kuramadığı için yaşananların yalnızca sanal ortamlarda kaldığını düşünmekte ve zorba davranışlarını sona erdirmeye konusunda zorlanmaktadır. Ang ve Goh'un (2010) 12-18 yaş aralığındaki 396 ergenle yürütmüş oldukları çalışmada duygusal ve bilişsel empatisi düşük olan kız ve erkek ergenlerin siber zorbalık puanlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Horzum ve arkadaşları (2009) 1540 ergen ile yapmış oldukları çalışmada siber zorbalık ve empati arasında ters korelasyon olduğunu aktarmışlardır. Buna göre öğrencilerin empati düzeylerinde artış meydana geldiğinde siber zorbalık yapma davranışlarında azalma olması olasıdır. Fröschle ve arkadaşları (2016) empatik beceri eğitimlerinin siber zorbalık davranışının önlenmesinde etkili bir terapi aracı olarak

kullanılabileceğini aktarmışlardır. Safaria ve Suyuno (2020) empatik becerilerin geliştirilmesinin zorbalık davranışlarının azalmasına katkı sunduğunu aktarmışlardır.

Araştırma sonuçları empati becerileri arttıkça siber mağduriyetin azaldığını göstermiştir. Empati becerilerinin yüksek olmasının öğrencileri siber zorbalık durumuna maruz kalmaktan koruduğu görülmektedir. Dilmaç (2009) tarafından yapılan araştırmada çok sayıda kişisel arkadaşlık kurma ve sürdürmeyi içeren yakınlığın siber zorbalığa maruz kalmayı olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Empati becerileri yüksek olan öğrencilerin arkadaşları ile olan ilişkilerinde hassas davranmalarının herhangi bir siber zorbalık davranışına maruz kalmalarını önlediği düşünülebilir.

Campfield (2008) ise arkadaşlarına kızan, sosyal ve duygusal problemler yaşayan, yalnız ve düşük özsaygıya sahip olan, arkadaşlık ilişkilerinden memnun ve mutlu olmayan, arkadaş sayısı az olan kişilerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını ifade etmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları ile aleksitimi ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Literatür incelendiğinde bu konuda yapılan yakın zamanlı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırmanın alt amaçları doğrultusunda siber zorbalık ve siber mağduriyetin demografik değişkenlere yönelik incelenmesi, çalışmanın ana amaçları kapsamında ise lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkiye yönelik incelemeler yapılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda elde edilmiş olan sonuçlar aşağıda verilmiştir.

6.1. Demografik Verilere ve Tanımlayıcı İstatistiklere Yönelik Sonuçlar

1. Araştırma sonunda lise öğrencilerinin %44'ünün erkek ve %56'sının kız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %60,5'inin 9 ve 10.sınıf öğrencisi, %39,5'inin 11 ve 12.sınıf öğrencisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların %46'sının tek çocuk olduğu, %42,5'inin 2 kardeş olduğu, %6,5'inin 3 kardeş olduğu ve %5'inin 4 ve daha fazla kardeş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların baba eğitim düzeylerine bakıldığında, %5'inin ortaokul ve altı mezunu, %28'inin lise mezunu olduğu ve %67'sinin lisans ve üstü mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların anne eğitim düzeylerine bakıldığında %9'unun ortaokul ve altı mezunu, %30'unun lise mezunu olduğu ve %61'inin lisans ve üstü mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların anne baba birliktelik durumlarına bakıldığında, %81'inin anne ve babasının birlikte olduğu, %19'unun ise anne ve babasının birlikte olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların aile aylık gelir düzeyleri incelendiğinde, %7'sinin 11.000 TL-20.000 TL, %27,5'inin 20.000 TL-40.000 TL ve %65,5'inin ise 40.000 TL üzeri aylık gelir düzeylerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
2. Araştırma sonunda, lise öğrencilerinin Siber Mağduriyet Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $31,23 \pm 5,80$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
3. Araştırma sonunda, lise öğrencilerinin Siber Zorbalık Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $33,79 \pm 7,83$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4. Araştırma sonunda, lise öğrencilerinin Toronto Aleksitimi Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $52,12 \pm 9,79$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toronto Aleksitimi Ölçeğine ait duygularını tanımada güçlük alt boyutuna ait ortalama puanın $15,85 \pm 5,74$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toronto Aleksitimi Ölçeğine ait duyguları söze dökmede güçlük alt boyutuna ait ortalama puanın $13,62 \pm 3,77$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin ait dışa vuruk düşünme alt boyutuna ait ortalama puanın $27,08 \pm 3,09$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
5. Araştırma sonunda, lise öğrencilerinin Temel Empati Ölçeğinden aldıkları ortalama puanın $74,21 \pm 9,00$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Empati Ölçeği bilişsel alt boyutuna ait ortalamanın $36,75 \pm 5,20$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Empati Ölçeği duygusal alt boyutuna ait ortalama puanın $37,45 \pm 5,62$ olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Analizlere Yönelik Sonuçlar

1. Araştırmanın alt amaçlarından hareketle, lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri sınıf düzeylerine göre karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan hareketle, lise öğrencilerinin siber zorbalık durumları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı söylenebilir. Lise öğrencilerinin siber mağduriyet durumları ile sınıf düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur. 9 ve 10. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin puanlarının 11 ve 12. sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri cinsiyete göre değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, siber zorbalık ve siber mağduriyet puanlarında erkek katılımcıların puanı kadın katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
3. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ailelerin aylık gelir düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, siber zorbalık boyutunda ailelerin gelir düzeyi 11.000 TL-20.000 TL olan katılımcıların puanı ailelerin gelir düzeyi 20.000 TL-40.000 TL ve 40.000 TL ve üzeri olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber mağduriyet boyutunda ise, ailelerin gelir düzeyi 40.000 TL ve üzeri olan

katılımcıların puanı ailelerin gelir düzeyi 11.000 TL-20.000 TL olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

4. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri babalarının eğitim düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, siber zorbalık boyutunda babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı babası lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber mağduriyet boyutunda ise, babası ortaokul ve altı mezunu olan katılımcıların puanı babası lisans ve üstü mezunu olan katılımcılarının puanından anlamlılığa yakın derecede yüksek bulunmuştur.
5. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri annelerinin eğitim düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, siber zorbalık boyutunda annesi lisans ve üstü mezunu olan katılımcıların puanı annesi lise mezunu olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber mağduriyet boyutunda ise, annesi lise mezunu olan katılımcıların puanı annesi lisans ve üstü mezunu katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.
6. Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri ebeveynlerinin birliktelik durumlarına göre değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, siber zorbalık boyutunda ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanı ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Siber mağduriyet boyutunda ise, ebeveynleri birlikte olan katılımcıların puanı ebeveynleri birlikte olmayan katılımcıların puanından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

6.3. Korelasyon Analizlerine Yönelik Sonuçlar

1. Araştırma sonunda, siber zorbalık ile siber mağduriyet arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2. Araştırma sonunda, siber zorbalık ve siber mağduriyet ölçeği ile toronto aleksitimi ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucu elde edilmiştir.

3. Araştırma sonunda, siber zorbalık ölçeği ile temel empati ölçeğinden alınan puanlar arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
4. Araştırma sonunda, siber mağduriyet ölçeği ile temel empati ölçeğinden alınan puanlar arasında düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.4. Öneriler

Bu araştırmanın konusu, lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile aleksitimi ve empati becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu konu kapsamında ortamında çıkan sonuçlar doğrultusunda bazı öneriler verilmiştir. Bu öneriler şöyle sunulabilir;

1. Yapılan araştırmanın örneklemini Ankara ilinde yaşayan 200 lise öğrencisi ile sınırlıdır. Bundan sonra yapılacak olan araştırmaların farklı bölgelerde yaşayan, farklı sosyodemografik özelliklere sahip öğrenciler üzerinde yapılması araştırma kapsamında ulaşılan sonuçların destekleyici ya da farklı bir boyutta yol gösterici olması açısından faydalı olacaktır.
2. Bu araştırma kapsamında öğrencilerin cinsiyetleri eşit bir şekilde dağılmamıştır. Kız öğrencilerin sayısı erkek öğrencilerin sayısından daha fazladır. İleride yapılması planlanan çalışmalarda kız ve erkek katılımcıların eşite yakın bir şekilde dağılması, sonuçların genellenebilirliği açısından uygun olabilir.
3. Günümüzde çok kolay bir şekilde internet ortamının kullanması siber zorbalık ve siber mağduriyet durumlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Okullarda, okul psikolojik danışmanları tarafından siber zorbalık ve siber mağduriyet konusunda farkındalık yaratmak amacı ile öğrenci, veli, öğretmen bilgilendirme çalışmalarının yapılması oldukça önem taşımaktadır.
4. Öğrencilerin yaşayabilecekleri siber mağduriyet durumlarına karşılık baş etme yöntemleri, yaşadıkları duyguları ifade etme yöntemleri ve iletişim konulu müdahale programları oluşturulmasının önleyici olacağı düşünülmektedir.

5. Bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri ile empati becerileri arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu sonuca göre, lise öğrencilerinde yapılacak olan empati becerileri eğitimlerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet konularında farkındalık kazandıracağı ve önleyici olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aaker, D.A., Kumar, V. & Day, G.S., (2007). Marketing Research, 9. Edition, John Wiley & Sons, Danvers.
- Accordino, Denise, Michael P. Accordino. (2011). An Exploratory Study of Face To Face and Cyberbullying in Sixth Grade Students. *American Secondary Education*. c. 40. s. 1: 14–30.
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013) İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyetin Yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105- 121.
- Akbiyık, C, Kestel, M. (2016). Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik, Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 844-859.
- Akça, E. B. ve Sayımer, İ. (2017). Siber Zorbalık Kavramı, Türleri ve İlişkili Olduğu Faktörler: Mevcut Araştırmalar Üzerinden Bir Değerlendirme [Özel sayı]. *Online Academic Journal of Information Technology*, 8 (30), 2-20.
- Akca, E., Sayımer, İ., Salı, J. ve Başak, B. (2014). Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri [Özel sayı]. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2, 17-30.
- Akça Sümengen A, Akyüz A. (2020). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma durumlarını etkileyen faktörler, *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(3). 214-21
- Aktepe E. Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *Yeni Symposium*. 2013, 51:31-6.
- Altan, T. ve Eldeleklioğlu, J. (2019). Lise öğrencilerinde siber zorbalığın yordayıcısı olarak siber mağduriyet ve duygusal zekâ. *Elementary Education Online*, 18 (4), 2147-2156.

- Ang, R. P. & Goh, D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: the role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry & Human Development*, 41(4), 387-397.
- Arıcak, O. T. (2011). Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Tehlike. *Kariyer Penceresi*, 6, 10–11.
- Arıcak, O.T., Kınay, H. ve Tanrikulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeğinin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101- 114.
- Arıcak, OT. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students, *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Ciplak, S., Yilmaz, N. ve diğerleri. (2008). *Cyberbullying among Turkish adolescents. Cyberpsychology & Behavior*, 11 (3), 253-261.
- Arslan S, Savaser S, Hallett V, Balcı S. (2012). Cyberbullying among primary school students in Turkey: Selfreported prevalence and associations with home and school life. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 15: 527-33.
- Ayas, T. (2011). Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı. İzmir: XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.
- Ayas, T. ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Yaygınlığı. *İlköğretim Online*, 112, 369-380.
- Aydın, A. R. (2009). Öğretmen-Öğrenci İlişkilerinde Empati ve Öğretmenlerin Rol Modelliği Üzerine. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(4), 75-83.
- Bagby RM, Parker JDA, Taylor GJ. (1994). The 20-item Toronto alexithymia scale-I. Item selection and cross- validation of the factor structure. *Journal of Psychosomatic Research*, 38: 23–32.

- Bağcı, T. (2008). *Üniversite öğrencilerinin aleksitimi düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi: gazi üniversitesi gazi eğitim fakültesi örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baker ÖE, Tanrikulu İ. (2015). The relationship between cyber bullying perpetration movies and personality traits: Testing uses and gratifications theory (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, Sayı: 27, 31-42.
- Batson, C. D. (2009). These things called empathy: Eight related but distinct phenomena. Decety, J., Ickes, W. (Ed.), *The Social Neuroscience of Empathy*. (s. 3-15) içinde. Cambridge: MIT Press.
- Bayhan, V. (2020). Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri. *İlahiyat Akademi*, (12), 117-144.
- Bayram, F. (2017). Siber Zorbalık Yapma Siber Mağdur Olma ve Denetim Odağı Arasındaki İlişkinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Bayram, M. ve Saylı, N. (2011). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. Suç, Önleme Sempozyumu Bildiri Kitapçığı, 143-152.
- Beckerman, L. ve Nocero, J. (2003). High tech student hate e-mail. *Education Digest*, 68, 37-41.
- Belsey, B. (2019). Cyberbullying: An emerging threat to the “always on”.
- Beran, T., and Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A Study of a New Method for an Old Behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265– 277.
- Beran, T., ve Li, Q. (2005) Cyber-harrasment: A new method for a behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 137-153

- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK]. (2017). Siber Zorba Olma! Farkına Var. Güvenli Web. <https://www.guvenliweb.org.tr/galeri-detay/siberzorbaolma-farkina-var>.
- Bjorkqvist, K., Osterman, K., ve Kaukiainen, A. (2000). Social intelligence-Empathy=aggression? *Aggression and Violent Behavior*, 5, 191–200, [http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789\(98\)00029-9](http://dx.doi.org/10.1016/S1359-1789(98)00029-9).
- Brewer, G., & Kerslake, J. (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255-260.
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve orta ergenlikte geleneksel ve sanal akran zorbalığına ilişkin betimsel bir inceleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, EK, Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma. Pegem Atıf İndeksi, 1-360.
- Campbell, Marilyn A. (2005). "Cyber bullying: An Old Problem in a New Guise?". *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1): 68-76.
- Campfield, D.C. (2008). Cyber bullying and victimization: psychosocial characteristics of bullies, victims, and bully/victims. (Unpublished doctoral dissertation). The University of Montana, Montana.
- Carosa, C. L., Button, A. L. (2020). Alexithymia and help-seeking attitudes in collegeaged students. *Psychology, Community & Health*, 8(1), 204-218.
- Casas, J. A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.

- Ceylan, A., Özen, Ş., Palancı, Y., Saka, G., Aydın, Y., Kıvrak, Y., Tangolar, Ö. (2003). Lise son sınıf öğrencilerinde anksiyete-depresyon düzeyleri ve zararlı alışkanlıklar: Mardin çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(3), 144-150.
- Ciminli, A. (2016). *Ergenlerde Sanal Zorbalık ve Mağduriyetin Empati ve Kişilik Özellikleri ile İlişisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Çaylak, M. (2021). *Üniversite öğrencilerinin öz- anlayış ve duygusal zekâ düzeyleri ile aleksitimi düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, B., Yaman, E., & Peker, A. (2011). Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. *Computers & Education*, 57(4), 2261-2271.
- Çevirgen, D.B. (2018). *Geleneksel Akran Zorbalığı, Sanal Zorbalık ve Ebeveyn İzlemesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Çiftçi, H. (2015). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Eğilimlerinin Facebook Tutumu ile İlişisinin İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Çiftçi, H. (2018). Öğrencilerin Siber Mağduriyet Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1536-1567.
- Çiftçi, H. (2018). Siber Zorbalık Davranışları ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 6, 887-897.
- Çiftçi, S. (2010). *Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık düzeyleri ile empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71-100.

- Dilmac B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: A preliminary report on college students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(3): 1307-25.
- Dilmaç B (2009) Cyberbullying: a preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9, 1307-1325.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Direk, N. (2008). *Miyofasiyal ağrı sendromu hastalarında kişilik bozukluğu, öfke ve aleksitimi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1-2), 155-190.
- Dökmen, Ü. (1998). İletişim çatışmaları ve empati. (14. Baskı). İstanbul: Sistem.
- Dökmen, Ü. (2008). İletişim çatışmaları ve empati. (38. Baskı). İstanbul: Sistem.
- Dumanlıdağ, R. (2019). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyetin internet için eleştirel okuryazarlık düzeyleri ile ilişkisi: Afyonkarahisar ili örnekleme*. (Yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Eftekin, P. (2015). *Ergenlik Dönemindeki Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı ve Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1990). Empathy: Conceptualization, measurement, and relation to prosocial behavior. *Motivation and Emotion*, 14(2), 131–149.
- Eisenberg, N., Lennon, R. (1980). Altruism and the Assessment of Empathy in the Preschool Years. *Child Development*, 51, 552-557.

- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eğitim Araştırmaları (EJER)*, 27, 31-42.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu Öz-Değer, Riskli İnternet Davranışları, İnternet Kullanım Sıklığı ve Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Eroğlu, Y. (2014). *Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyeti Yordayan Risk Etmenlerini Belirlemeye Yönelik Bütüncül Bir Model Önerisi*. (Yayımlanmış doktora tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. & Özkorumak, E. (2015). Siber zorbalık ve mağduriyetin yaygınlığının ve risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40 (177), 93–107.
- Eroğlu, Y., Peker, A., ve Yaman, E. (2011). Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Feshbach, N. D. (1975). Empathy in children: Some theoretical and empirical considerations. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 25–30.
- Feyzioğlu, A., Göktaş, S. Ş., Söğütü, L. (2020). Erken dönem ruhsal travma, siber zorbalık ve aleksitimi ilişkisi- relationship between early period psychic trauma, cyber bullying and alexithymia. *Zeynep Kâmil Tıp Bülteni*, 51 (4), 192-199. doi: 10.16948/zktpb.818758
- Fırat, M., & Ayran, G. (2016). Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4), 322-329.
- Findlay, C. L., Girardi, A., ve Coplan, R. J. (2006). Links Between Empathy, Social Behaviour and Social Understanding in Early Childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 21, 347- 359.
- Fröschle Hicks, J., Le Clair, B., ve Berry, S. (2016). Using solution-focused dramatic empathy training to eliminate cyber-bullying. *Journal of Creativity in Mental Health*, 11(3-4), 378-390.

- Garisch, J. A., Wilson, M. S. (2010). Vulnerabilities to deliberate self-harm among adolescents: The role of alexithymia and victimization. *British Journal of Clinical Psychology*, 49(2), 151–162. doi:10.1348/014466509x441709
- Gençbiri, C. (2020). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerde sosyal kaygı, duygusal zekâ ve aleksitimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- George, D. & Mallery, M. (2010). SPSS for Windows Step by Step: A Simple.
- Goerlich, K.S. (2018). The multifaceted nature of alexithymia – a neuroscientific perspective. *Front. Psychol.* 9:1614. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01614
- Guide and Reference. Boston: Pearson.
- Güleç, H., Köse, S., Güleç, Y.M., Çitak, S., Evren C., Borckardt, J. ve Sayar, K. (2009). Reliability and Factorial Validity of The Turkish Version of The 20-Item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19, 214-220.
- Güleç, H., Sayar, K. ve Özkorumak, E. (2005). Depresyonda bedensel belirtiler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16, 90-96.
- Haviland, M. G., & Reise, S. P. (1996). A California Q-set alexithymia prototype and its relationship to ego-control and ego-resiliency. *Journal of Psychosomatic Research*, 41(6), 597-607.
- Hazler RJ, Carney RV, Granger DA. (2006). Integrating biological measures into the study of bullying. *Journal of Counseling & Development*, 84: 298-307.
- Hoffman, M. L. (1990). Empathy and justice motivation. *Motivation and Emotion*, 14 (2), 151-172.
- Hwang KH, Yoo YS, Cho OH. (2012). Smartphone overuse and upper extremity pain, anxiety, depression, and interpersonal relationships among college students. *The Journal of the Korea Contents Association*, 12: 365–375.

- Jolliffe, D. ve Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29, 589-611. doi:10.1016/j.adolescence.2005.08.010
- Jolliffe, D., ve Farrington, D.P. (2011). Is low empathy related to bullying after controlling for individual and social background variables? *Journal of Adolescence*, 34(1), 59-71. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.02.001>.
- Kalliopuska, M. (1992). Holistic empathy education among preschool and school children. Paper Present at the International Scientific Conference Comenius Heritage and Education of Man. March 23-27, (p. 1-20), Prague.
- Kandri, TA., Bonotis, KS., Floros, GD., ve Zafiropoulou M. (2014). Alexithymia components in excessive internet users: A multi-factorial analysis. *Psychiatry Research*, 2201-2: 348-355.
- Karaca, M., Mutlu, T., & Gencer, G. (2021). Siber Mağduriyet: Kavramsal Bir Çalışma. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Karlier Soydaş, D. (2011). *Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, A., Siyez, D. M. (2010). Ka-si çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 110-125.
- Kestel, M. ve Akbıyık, C. (2016). Siber Zorbalığın Öğrencilerin Akademik Sosyal ve Duygusal Durumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 844-859.
- Kocayörük, E. (2015). Anne-Babalar ve Öğretmenler İçin Eğitimde İletişim. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

- Koçak, R. (2002). Aleksitimi: kuramsal çerçeve, tedavi yaklaşımları ve ilgili araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 35(1), 183-212.
- Kowalski, Robin ve Limber, Susan (2007). Electronic Bullying Among Middle School Students, *Journal of Adolescent Health*, 22-30.
- Krystal, H. & Krystal, J. H. (1988). Integration and self-healing: Affect, trauma, alexithymia. Analytic Press, Inc.
- Krystal, H. J. (1979). Alexithymia and psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy*, 33(1), 17-31.
- Kurtuluş, K. (2004). Pazarlama Araştırmaları, 7. Baskı, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Küçükkaragöz, H., Akay, Y., Canbulat, T. (2011). Bir Grup İlköğretim Öğrencisinin Bazı Psiko-sosyal Değişkenlere Göre Empatik Beceri Düzeyleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 88-100.
- Laftman, S. B., Modin, B., and Östberg, V. (2013). Cyberbullying and Subjective Health: A Large-Scale Study of Students in Stockholm, Sweeden. *Children and Youth Services Review*, 35, 112-119.
- Lei, Li, Yana Wu. (2007). Adolescents' Paternal Attachment And Internet Use. *Cyberpsychology and Behavior*. c. 10. s. 5: 633-639.
- Lesser, I. M. (1981). A review of the alexithymia concept. *Psychosomatic Medicine*, 43(6), 531-543.
- Lesser, I. M. (1985). Alexithymia. *New England Journal of Medicine*, 312:690-692.
- Levant, R. F., Hall, R. J., Williams, C. M., & Hasan, N. T. (2009). Gender differences in alexithymia. *Psychology of Men & Masculinities*, 10(3), 190–203.
- Luminet, O., Bagby, R. M. & Taylor, G. J. (2018). Alexithymia: advances in research, theory, and clinical practice. Cambridge: Cambridge University Press.

Malhotra, N. K. (2004). Marketing Research an Applied Orientation, 4. Edition, Pearson Prentice Hall, New Jersey.

Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Mitchell, K.J., Ybarra, M ve Finkelhor, D. (2007). The relative importance of on-line victimization in understanding depression, delinquency and substance use. *Child Maltreatment* 12 (4),314-324.

Oktay, B., Batigün, A. D. (2014). Aleksitimi: bağlanma, benlik algısı, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 31.

Özbek, M. (2010). İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 567-587.

Özdemir, M. & Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17 (4), 605–626.

Özen, S., Topcu, M. (2017). Tıp fakültesi öğrencilerinde akıllı telefon bağımlılığı ile depresyon, obsesyon-kompulsiyon, dürtüsellik, aleksitimi arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*. 18(1): 16-24.

Özer, G., Cemaloğlu, N. (2016). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Yaşama Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özer, N. ve Şad, S. N. (2021). Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Okul Tükenmişliği. *Millî Eğitim Dergisi*, 50 (229), 393-417.

- Patchin J. W. and Hinduja S. (2006). Bullies Move Beyond The School Yard: A Preliminary Look at Cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*. 4(2):148-169.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Polat, O. (2020) Viktimoloji. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, Z. ve Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile İlişkili Değişkenlerin İncelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, Cilt:5, Sayı:1, 115-132.
- Poole, C., Miller, S. A., Church, E. B. (2005). How empathy develops: effective responses to children help set the foundation for empathy to why is she crying? *Early Childhood Today*, 20(2), 21-25.
- Roberts, W., Strayer, J. (1996) Empathy, emotional expressiveness and prosocial behavior. *Child Development*. 67, 449- 470.
- Rogers, C. R. (1975). Empathic: an unappreciated way of being. *The Counseling Psychologist*, 5(2), 2-10.
- Safaria, T., Tentama, F., ve Suyono, H. (2016). Cyberbully, Cybervictim, and Forgiveness among Indonesian High School Students. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 15(3), 40-48.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sayar, Kemal ve Samet Köse. (2003). The Relationship Between Alexithymia and Dissociation in An Adolescent Sample. *Bull Clin Psychopharmacol*, 13:167-173

- Schultze- Krumholz, A., Schultze, M., Zagorscak, P., Wölfer, R., & Scheithauer, H. (2016). Feeling cybervictims' pain—The effect of empathy training on cyberbullying. *Aggressive Behavior*, 42(2), 147-156.
- Sengupta, A. & Chaudhuri, A. (2011). Are social networking sites a source of online harassment for teens? Evidence from survey data. *Children and Youth Services Review*, 33 (2), 284–290.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık/Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Shariff, S. (2004). Keeping Schools Out of Court: Legally Defensible Models of Leadership to Reduce Cyber-Bullying. *Educational Forum, Delta Kappa Pi*, 68(3), 222–233.
- Sifneos P. E. (1973). The Prevalence of alexithymic characteristics in psychosomatic patients. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 26: 270-285
- Sifneos, P. E. (1996). Alexithymia: past and present. *The American Journal of Psychiatry*, 153(7), 137-142.
- Staub, E. (1979). Positive social behavior and morality: Socialization and development (Vol. 2). New York: Academic Press.
- Şener, Ö. (2018). *Duygu ahrazlığı (aleksitimi) yaşayan üniversite öğrencilerinin duygu ifadeleri ve spontanlıkları üzerine psikodramanın etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using Multivariate Statistics. (6th Edition). Boston: Pearson.
- Tamer, N., ve Vatanartıran, S. (2015). Ergenlerin teknolojik zorbalık farkındalığı eğitimine yönelik bir pilot uygulama. *Milli Eğitim Dergisi*, 207, 40-55.

- Tanrıkulu, T. (2013). *Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin incelenmesi ve gerçeklik terapisi yönelimli bir müdahale programının siber zorbaca davranışlar üzerindeki etkisi*. (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Taştekin E. (2016). *Ergenlerin Arkadaşlık İlişkileri ve Benlik Saygısı Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet Arasındaki İlişkiler*. (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Taştekin, E, Bayhan, P. (2018). Ergenler Arasındaki Siber Zorbalığın ve Mağduriyetin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 5 (2), 21-45. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ojtac/issue/41898/392522>
- Taylor, G. J., Michael-Bagby, R. Ve Parker, J. D. A. (1991). The alexithymia construct: A potential paradigm for psychosomatic medicine. *Psychosomatics*, 32, 153-164.
- Tokunaga RS (2010) Following you home from school: A critical review and sythesis of this research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26: 277-287.
- Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyber bullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 11, 644-648.
- Topçu Ç., Erdur-Baker, Ö., ve Çapa-Aydın, Y. (2010). Temel Empati Ölçeği Türkçe uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 174-182.
- Trawick-Smith, J. (2014). Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı. (B. Akman, Dü.) Ankara: Nobel.
- Türk Dil Kurumu (2015). “Güncel Türkçe Sözlük”. ([Http://Www.Tdk.Gov.Tr/Index.php?Option=Com_GtsveArama=GtsveGuid=Tdk.Gts.578411f6d817d7.95155207](http://www.tdk.gov.tr/Index.php?Option=Com_GtsveArama=GtsveGuid=Tdk.Gts.578411f6d817d7.95155207)., 14 Nisan 2022’de Erişildi).

Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2018). Hane Halkı Bilişim Teknolojilerini Kullanım Araştırması. [Çevrim-ıçı:

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>].

Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK (2020). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/HbPrint.do?id=24862>

Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK 2019. Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2019. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574> (Erişim Tarihi: 27.04.2020)

UNICEF (2019). Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu, <https://www.unicef.org>, Erişim Tarihi: 29.09.2019

Ünal, G. (2004). Bir grup üniversiteli gençte çekingenlik, aleksitimi ve benlik saygısının değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7(4), 215-222.

Wachs, S., Bilz, L., Fischer, S. M., Wright, M. F. (2017). Do emotional components of alexithymia mediate the interplay between cyberbullying victimization and perpetration. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1530.

Wachs, S., Wright, M. F. (2018). Bullying and alexithymia: Are there differences between traditional, cyber, combined bullies, and nonbullies in reading their own emotions? *Criminal Behaviour and Mental Health*, 28(5), 409-413.

Wang, J., Iannotti, R. J., ve Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368–375. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.03.021

Willard, N. (2007). Cyberbullying And Cyberthreats. U.S.A: Research Pres.

Willard, N. (2007). The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 64-65.

Williams, K. R. & Guerra, N. G. (2007). Prevalence and predictors of internet bullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 14–21.

- Yaman, E., Eroğlu Y., Peker, A. (2011). Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Yaman, E., Karakülah, D. ve Dilmaç, B. (2013). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Değerlerini Yordayan İki Önemli Değişken: Siber Zorbalık Eğilimleri ve Okul Kültürü Arasındaki İlişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:11, Sayı: 26, 323-337.
- Ybarra, M. & Mitchell, K. (2004b). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*. 27, 319-336.
- Ybarra, Michelle L. ve Kimberly J. Mitchell. (2004). Youth Engaging in Online Harassment, Internet Use and Personal Characteristics. *Association for Professionals in Social Services Journal for Adolescents*, 27(3): 319-336.
- Ybarra, M. L., Diener – West, M., Leaf, P.J. (2007). Examining the overlap in internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42- 50.
- Yudes, C., Rey, L., & Extremera, N. (2020). Predictive Factors of Cyberbullying Perpetration amongst Spanish Adolescents. *International journal of environmental research and public health*, 17(11), 3967. <https://doi.org/10.3390/ijerph17113967>
- Yurt, E. (2006). *Şizofreni hastalarında aleksitimi; negatif belirtiler, ilaç yan etkileri, depresyon ve iç görü ile ilişkisi*. (Yayımlanmamış tıpta uzmanlık tezi). Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Yüksel, A., (2009). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileriyle Aile İşlevleri ve Benlik Kavramları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25.

Zahn-Waxler, C. (2000). The development of empathy, guilt and internalization of distress: Implications for gender differences in internalizing and externalizing problems. *Anxiety, Depression and Emotion*, 222-265.

Zikmund, W. G. (1997). *Business Research Methods*, 5. Edition, The Dryden Press, Orlando.

EKLER

EK-A KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1-Cinsiyet: Kız() Erkek ()

2-Yaş:

3-Kaçıncı sınıfa gidiyorsunuz?

9() 10() 11() 12()

4-Kardeş Sayısı:

1() 2() 3() 4 veya daha fazla()

5-Babanızın eğitim durumu:

İlkokul mezunu() Ortaokul mezunu() Lise mezunu()

Lisans() Lisansüstü()

6-Annenizin eğitim durumu:

İlkokul mezunu() Ortaokul mezunu() Lise mezunu()

Lisans() Lisansüstü()

7-Anne ve babanız beraber mi?

Evet() Hayır()

8-Ailenizin aylık toplam geliri:

0-11.000TL() 11.000-20.000TL() 20.000-40.000TL() 40.000TL ve üzeri()

EK-B SİBER MAĞDURİYET VE SİBER ZORBALIK ÖLÇEĞİ

Cinsiyetiniz:	Kız (), Erkek ()
Okul Türünüz:	Anadolu Lisesi (), Fen Lisesi (), Meslek Lisesi (), Sosyal Bilimler Lisesi, Diğer (.....)
Yaşınız:	14 (), 15 (), 16 (), 17 (), 18 (), 19 ()
Sınıfınız:	9 (), 10 (), 11 (), 12 ()
Haftalık Ortalama İnternet Kullanma Süreniz:	 Saat

Sevgili öğrenciler,

Bilişim ve iletişim teknolojilerini bazen arkadaşlar ile iletişim kurma, eğlenme, bilgiye ulaşma, fotoğraf veya video paylaşma gibi olumlu olarak kullanılırken bazen de paylaşılan bilgiyle alt etme, rahatsız edici lakapların takılması, Instagram, facebook, twitter ve msn gibi şifrelerinizin ele geçirilmesi gibi olumsuz olarakta kullanılmaktadır. Bu ölçek bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanırken yukarıda belirtilen olumsuz durumlarını belirlemek için uygulanmaktadır. Ölçek teknolojik araçları kullanırken size yapılan ve sizin yaptığınız olumsuz davranışların içeriğini belirlemeye yöneliktir. Vereceğiniz bilgiler teknolojik araçların kullanılmasında karşılaşılan problemlerin ve zorlukların belirlenmesine katkı sağlayacaktır. Yanıtlarınız başka kişi veya kurumlarla paylaşılmayacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

	Bana Yapıldı						Ben Yaptım				
Aşağıdaki ifadeleri yaşama durumunuza göre “ Bana Yapıldı ” ve “ Ben Yaptım ” kısımlarına göre işaretleyiniz.	Daima	Sık sık	Bazen	Nadiren	Asla		Daima	Sık sık	Bazen	Nadiren	Asla
1. İnternette söylenti çıkarma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
2. İnternette rahatsız edici lakap takma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
3. İnternette hakaret edici semboller kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
4. İnternette dalga geçme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
5. İnternette paylaşılan bilgilerle alay etme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
6. İnternet sitelerindeki haberlerle ilgili çirkin cevaplar yazma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
7. İnternette küçük düşürücü ifadeler kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
8. İnternette başkasının kimliğini kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
9. İnternette kimliğini gizleme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
10. İnternette başkalarının sayfalarına izinsiz girme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
11. İnternette şifre kırma (hacklemek)	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
12. İnternette virüslü dosya/programı gönderme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
13. İnternette izinsiz videolar gösterme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
14. İnternette izinsiz fotoğraf yayınlama	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
15. İnternetteki fotoğrafları rencide edecek şekilde yeniden düzenleme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
16. İnternette mahrem konularda konuşmaya zorlama	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
17. İnternette sohbet ederken mahrem içerikli semboller kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
18. İnternette mahrem içerikli görüntüler paylaşma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
19.İnternette kötü söz/hakaret içerikli mesajlar gönderme	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
20.İnterneti karalama aracı olarak kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
21. İnterneti çıkarları doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1
22. İnterneti bir kişiye zarar vererek kendine yarar sağlama amaçlı kullanma	5	4	3	2	1		5	4	3	2	1

EK-C TORONTO ALEKSİTİMİ ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki maddelerin sizi ne ölçüde tanımladığını işaretleyiniz.

Hiçbir zaman (1),....., Her zaman (5) olacak şekilde bu maddelere puan veriniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
1- Ne hissettiğimi çoğu kez tam olarak bilemem.	1	2	3	4	5
2- Duygularım için uygun kelimeleri bulmak benim için zordur.	1	2	3	4	5
3- Bedenimde doktorların bile anlamadığı duygular oluyor.	1	2	3	4	5
4- Duygularımı kolayca tanımlayabilirim.	1	2	3	4	5
5- Sorunları yalnızca tanımlamaktansa onları çözümlmeyi yeğlerim.	1	2	3	4	5
6- Keyfim kaçtığında, üzgün mü, korkmuş mu yoksa kızgın mı olduğumu bilemem.	1	2	3	4	5
7- Bedenimdeki duygular çoğu kez kafamı karıştırır.	1	2	3	4	5
8- Neden öyle sonuçlandığını anlamaya çalışmaksızın, işleri olurluna bırakmayı yeğlerim.	1	2	3	4	5
9- Tam olarak tanımlayamadığım duygularım var.	1	2	3	4	5
10- İnsanların duygularını tanıması zorunludur.	1	2	3	4	5
11- İnsanlar hakkında hissettiğimi tanımlamak benim için zordur.	1	2	3	4	5
12- İnsanlar duygularım hakkında daha çok konuşmamı isterler.	1	2	3	4	5
13- İçimde ne olup bittiğini bilmiyorum.	1	2	3	4	5
14- Çoğu zaman neden öfkeli olduğumu bilmem.	1	2	3	4	5
15- İnsanlarla, duygularından çok günlük uğraşları hakkında konuşmayı yeğlerim.	1	2	3	4	5
16- Psikolojik dramalar yerine eğlence programları izlemeyi yeğlerim.	1	2	3	4	5
17- İçimdeki duyguları yakın arkadaşlarıma bile açıklamak bana zor gelir.	1	2	3	4	5
18- Sessizlik anlarında bile, kendimi birisine yakın hissedebilirim.	1	2	3	4	5
19- Kişisel sorunlarımı çözerken duygularımı incelemeyi yararlı bulurum.	1	2	3	4	5
20- Film veya oyunlarda gizli anlamlar aramak, onlardan alınacak hazı azaltır.	1	2	3	4	5

Copyright © 1994 Bagby, Parker, & Taylor
Türkçe TAS-20 © 2001 Kemal Sayar & Samet Köse

EK-D TEMEL EMPATİ ÖLÇEĞİ

Aşağıda size uyan ve uymayan özellikler sıralanmıştır. Lütfen her maddeye NE ÖLÇÜDE KATILIP KATILMADIĞINIZI uygun kutuyu X ile işaretleyerek belirtiniz. Lütfen cevap verirken olabildiğince dürüst olunuz.

	1	2	3	4	5
1) Arkadaşımın duyguları beni pek etkilemez.					
2) Üzgün olan bir arkadaşımınla vakit geçirdikten sonra genellikle üzgün hissederim.					
3) Arkadaşım başarılı olduğunda onun ne kadar mutlu olduğunu anlayabilirim.					
4) İyi bir korku filmindeki karakterleri izleyince korkarım.					
5) Başkalarının duygularından hemen etkilenirim.					
6) Arkadaşlarımın korktuğunu anlamakta güçlük çekerim.					
7) Başka insanları ağlarken gördüğümde üzülmem.					
8) Başka insanların ne hissettikleri beni çok fazla ilgilendirmez.					
9) Birisi kendini kötü hissettiğinde onun neler hissettiğini genellikle anlayabilirim.					
10) Arkadaşlarımın korktuğunu genellikle anlarım.					
11) Televizyonda ya da filmlerde üzüntülü bir şeyler izlerken çoğunlukla ben de üzülürüm.					
12) İnsanların ne hissettiğini çoğunlukla onlar bana söylemeden anlayabilirim.					
13) Kızgın birini görmek hislerimi etkilemez.					
14) İnsanların neşeli olduğunu genellikle anlarım.					
15) Bir şeylerden korkmuş arkadaşlarımla birlikteyken ben de korkarım.					
16) Arkadaşımın kızgın olduğunu genellikle hemen fark ederim.					
17) Arkadaşlarımın hissettiklerine çoğunlukla kendimi kaptırırım.					
18) Arkadaşımın mutsuzluğu bana hiçbir şey hissettirmez.					
19) Arkadaşımın hissettiklerinin genellikle farkında değilimdir.					
20) Arkadaşlarımın mutlu oldukları anları anlamakta zorlanırım.					

EK-E ETİK KURUL KARARI

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurul Başkanlığı

ETİK KURUL KARAR ÖRNEĞİ

Toplantı No	Toplantı Tarihi	Toplantı Saati	Toplantı Yeri
2023 – 06	11.08.2023	14.00	Online

KARAR NO: 2023-06-144: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı 211403023 numaralı Onur KÖSE' nin "Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" konulu çalışması görüşüldü yapacağı anket sorularının, etik kurallara uygun olup olmadığını tespit etmek üzere, İGÜ Etik Kurulumuzun 08.03.2023 tarih ve 2023-03 sayılı toplantısında, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapmak üzere görevlendirilen öğretim elemanlarının raporları incelenmiş olup, ilgili çalışmada yer alan bilimsel araştırmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR

BİRİM Etik Kurul Başkanlığı 11.08.2023 TARİH 2023 – 06 ETİK KURUL TOPLANTI TUTANAĞI KARAR ÖRNEĞİ

Cihangir Mah. Şehit Jandarma Komando Er Hakan Öner Sokak No:1 34310 Avcılar / İSTANBUL
Tel: (+90212) 422 70 00 Faks: (+90212) 422 74 01
www.gelisim.edu.tr [https://\(birim\).gelisim.edu.tr](https://(birim).gelisim.edu.tr) [\(birim\)@gelisim.edu.tr](mailto:(birim)@gelisim.edu.tr)

KYSYD.004 / 4.08.2022 / 0 / 4.08.2022

1/1

EK-F MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ARAŞTIRMA İZNİ

T.C.
ETİMESGUT KAYMAKAMLIĞI
İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-29378010-605.99-86827489
Konu : Araştırma İzni

11.10.2023

TÜM RESMÎ-ÖZEL LİSE MÜDÜRLÜKLERİNE

İlgi : Ankara Valiliği(İl MEM)'nin 10/10/2023 tarihli ve E-14588481-605.99-86695510 sayılı yazısı.

İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Onur KÖSE "**Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet ile Aleksitimi ve Empati Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**" adlı konulu çalışması kapsamında ilçemize bağlı liselerde uygulama talebi Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda, gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüş olup çalışma tamamlandıktan sonra çalışmanın bir nüshasının **30 iş günü içerisinde arge06_arastirma@meb.gov.tr adresine PDF olarak gönderilmesi** gerekmektedir.

Bilgilerini ve gereğini rica ederim.

Erkan Mehmet AKAR
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek: İlgi Yazı ve Eki

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No :

Bilgi için:

E-Posta:

Unvan : Memur

Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

İnternet Adresi: Faks:

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden **a376-470b-3d30-97ac-991e** kodu ile teyit edilebilir.

